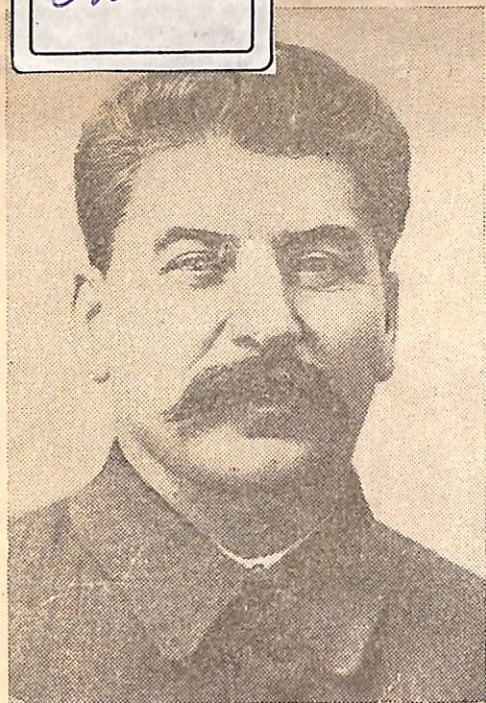

3204

Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

3K33

Խ-11

ՊԵՏՀՐԱՏ—ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ ● 1938

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻՔ, ՄԻԱՑԵՔ

2-6

Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ

21 JUN 2005

3K33
Խ-11

այ.

=1 DEC 2009

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

ԵՃ 18
11 1938

ԶԵԿՈՒՅՈՒՄ
ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ
ԱՐՏԱԿԱՐԳ VIII
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ
1938 ԲՎԻ Նոյեմբերի 25-ին

Զորքող Կրտսերակուրյուն

ՊԵՏՀՐԱՑ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ • 1938

И. В. СТАЛИН

**О ПРОЕКТЕ КОНСТИТУЦИИ
СОЮЗА ССР**

**Доклад на Чрезвычайном
VIII Всесоюзном Съезде Советов**

Аригга-Издательство
политической литературы.
Ереван 1936

**ԸՆԿԵՐ Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆԻ ԶԵԿՈՒՅՈՒՄԸ
Խորհուրդների VIII Համամիութենական
Արտահարգ Համագումարում
ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ**

1936 թ. նոյեմբերի 25-ին

Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ՝ տրիբունի վրա յերևալը դիմավոր-
վում է ամբողջ դահլիճի յերկարատև, փոքրրկալի ովացի-
այով: Ամբողջ դահլիճը վռտփի յե կանգնում: Բոլոր կող-
մերից հնչում են բացականչություններ՝ «Ուռա՛ ընկեր
ՍՏԱԼԻՆԻ՛ն», «Կեցցե՛ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԸ», «Կեցցե՛ Մեծ ՍՏԱ-
ԼԻՆԸ», «Մեծ հանճար ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ՛ն ուռա՛», «Վի՛-
վառ», «Ռոտ ֆրո՛նտ», «Փա՛ռք ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ՛ն»:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԿԱԶՄՈՒՄԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՆԵՐ:

Սահմանադրական Հանձնաժողովը, վորի նախադիժը ներկայացված է այս Համադրութարի քննարկմանը, կազմվել է, ինչպես հայտնի յե, ԽՍՀ Միության Խորհուրդների ՎՊ Համադրութարի հատուկ վորոշման համաձայն: Այդ վորոշումն ընդունվել է 1935 թվի փետրվարի 6-ին: Նա ասում է.

«1. ԽՍՀ Միության Սահմանադրության մեջ փոփոխություններ մտցնել հետևյալ ուղղությամբ.

ա) ընտրական սխեմի հետագա դեմոկրատացման՝ վոչ լիովին հավասար ընտրությունները հավասար ընտրություններով փոխարինելու խմատով, բաղմաստիճան ընտրություններն՝ ուղղակի ընտրություններով, բաց ընտրությունները՝ վակ ընտրություններով փոխարինելու խմատով.

բ) Սահմանադրության սոցիալ-տնտեսական հիմքը ճշգրտելու ուղղությամբ՝ Սահմանադրությունը ԽՍՀՄ դասակարգային ուժերի այժմյան փոխհարաբերությունների հետ համապատասխանեցնելու խմատով (նոր սոցիալիստական ինդուստրիայի ստեղծումը, կուլակության ջախջախումը, կոլտնտեսային կարգերի հաղթությունը, սոցիալիստական սեփականության՝ վորպես խորհրդային հասարակության հիմքի՝ հաստատումը և այլն):

2. Առաջարկել **ԽՍՀ Միության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյին՝** ընտրել Սահմանադրական Հանձնաժողով, վորին հանձնարարել առաջին կեստում մատնանշված հիմունքներով մշակել Սահմանադրության ուղղված տեքստը և ներկայացնել այն **ԽՍՀ Միության Կենտրոնական Կոմիտեին** Նստաչափանին ի հաստատություն:

3. **ԽՍՀ Միության մեջ խորհրդային իշխանության մարմինների մոտակա հերթական ընտրությունները կատարել նոր ընտրական սխեմայի հիման վրա:**

Այս 1935 թվի փետրվարի 6-ին էր: Այս վորոշումն ընդունելուց մի որ հետո, այսինքն՝ 1935 թվի փետրվարի 7-ին, հավաքվեց **ԽՍՀ Միության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Առաջին Նստաչափանը** և, ի կատարումն **ԽՍՀ Միության Կոնստիտուցիայի VII Համագումարի** վորոշման, կազմեց 31 հոգուց բաղկացած Սահմանադրական Հանձնաժողով: Նահանգարարեց Սահմանադրական Հանձնաժողովին մշակել **ԽՍՀ Միության Սահմանադրության նախագիծ:**

Սրանք են այն ձևական հիմունքները և **ԽՍՀ Միության** դերազույն մարմնի գերեկախիները, վորոնց հիման վրա իր աշխատանքը պետք է ծավալեր Սահմանադրական Հանձնաժողովը:

Այսպիսով Սահմանադրական Հանձնաժողովը պետք է փոփոխություններ մտցներ 1924 թվին ընդունված այժմ գործող Սահմանադրության մեջ, ընդամեն հաշվի առնելով սոցիալիզմի ուղղությամբ կատարված այն տեղաշարժերը **ԽՍՀ Միության** կյանքի մեջ, վորոնք իրականացվել են 1924 թվից մինչև մեր որերն ընկած ժամանակաշրջանում:

II

1924 ԹՎԻՑ ՄԻՆՁԵՎ 1936 ԹԻՎՆ ԸՆԿԱԾ
ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆՈՒՄ ԽՍՀՄ ԿՅԱՆՔՈՒՄ
ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Վորոնք են **ԽՍՀ Միության** կյանքում տեղի ունեցած այն փոփոխությունները, վոր իրագործվեցին 1924 թվից մինչև 1936 թվին ընկած ժամանակաշրջանում և վորոնք պետք է արտացոլեր Սահմանադրական Հանձնաժողովը Սահմանադրության իր նախագիծում:

Վորն է այդ փոփոխությունների ելությունը:

Ինչ ունեյինք մենք 1924 թվին:

Դա **ՆԵՊ**-ի առաջին շրջանն էր, յերբ **Խորհրդային իշխանությունը** թույլ տվեց կապիտալիզմի վորոշ աշխուժացում՝ սոցիալիզմի ըստ ամենայնի դարգացման հետ միասին, յերբ **Խորհրդային իշխանությունը** նկատի ուներ տրեմտեսության յերկու սխեմաների՝ կապիտալիստականի և սոցիալիստականի՝ մրցության ընթացքում կազմակերպել սոցիալիստական սխեմայի գերակշռությունը կապիտալիստականի հանդեպ: Խնդիրն այն էր, վոր այդ մրցության ընթացքում ամբացնեյինք սոցիալիզմի գերեքը, հասնեյինք կապիտալիստական տարրերի վերացմանը և ավարտեյինք սոցիալիստական սխեմայի՝ վորպես ժողովրդական տնտեսության հիմնական սխեմայի՝ հաղթությունը:

Մեր արդյունաբերությունը, առանձնապես ծանր արդյունաբերությունը, այն ժամանակ աննախանձելի պատկեր էր ներկայացնում: Ընդհատ է, նա քիչ առ քիչ վերադարձնվում էր, բայց դեռ չատ հեռու յեր իր արտադրանքը

նախապատերազմյան մակարդակին հասցնելուց: Նա հիմնվում էր հին, հետամնաց և վոչ-հարուստ տեխնիկայի վրա: Իհարկե, նա զարգանում էր դեպի սոցիալիզմը: Մեր արդյունաբերությունն սոցիալիստական հատվածի տեսակարար կշիռն այն ժամանակ կազմում էր մոտավորապես 80 տոկոս: Բայց կապիտալիզմի հատվածն, այնուամենայնիվ, իր կողմն ունեւր արդյունաբերության վոչ սրակաքան 20 տոկոսը:

Մեր գյուղատնտեսությունն ե'լ ավելի անհրապույր պատկեր էր ներկայացնում: Ճիշտ է, կալվածատերերի դասակարգըն արդեն վերացված էր, բայց դրա փոխարեն գյուղատնտեսական կապիտալիստները դասակարգը, կուլակները (դասակարգը, դեռևս բավական նշանավարկից ուժ էր ներկայացնում: Ամբողջությամբ առած՝ գյուղատնտեսությունն այն ժամանակ հիշեցնում էր անհատական գյուղացիական մանր տնտեսությունները մի անծայրածիր ուլկիանոս՝ իրենց հետամնաց միջնադարյան տեխնիկայով: Այդ ուլկիանոսում իրրև առանձին կետեր ու փոքրիկ կղզիներ գոյություն ունեյին կոլտնտեսություններ և խորհտնտեսություններ, վորոնք, իսկապես առած, մեր ժողովրդական տնտեսության մեջ դեռևս փոքրիչատե լուրջ նշանակություն չունեյին: Կոլտնտեսություններն ու խորհտնտեսությունները թույլ եյին, իսկ կուլակը դեռևս պահպանում էր իր ուժը: Այն ժամանակ մենք խոսում եյինք վո'չ թե կուլակության վերացման, այլ նրա տահմանափակման մասին:

Նույնը պետք է ասել նաև ապրանքաշրջանառության մասին յերկրում: Ապրանքաշրջանառության մեջ սոցիալիստական հատվածը կազմում էր ինչ-վոր 50—60 տոկոս, — վոչ ավելի, իսկ ամբողջ մնացած ասպարեղը զրավված էր վաճառականների, սպեկուլանտների և այլ մասնավորների կողմից:

Այս եր մեր եկոնոմիկայի սրատկերը 1924 թվականին: Ի՞նչ ունենք մենք այժմ, 1936 թվականին:

Յեթե այն ժամանակ մենք ունեյինք ՆեՊ-ի առաջին

ժամանակաշրջանը, ՆեՊ-ի սկիզբը, կապիտալիզմի վորոշ աշխուժացման ժամանակաշրջանը, ապա այժմ մենք ունենք ՆեՊ-ի վերջին ժամանակաշրջանը, ՆեՊ-ի վախճանը, կապիտալիզմի լիակատար վերացման ժամանակաշրջանը՝ ժողովրդական տնտեսության բոլոր վորորտներում:

Սկսենք թեկուզ նրանից, վոր այդ ժամանակաշրջանում մեր արդյունաբերությունն աճեց, դարձավ մի վիթխարի ուժ: Այժմ արդեն չի կարելի այն թույլ և տեխնիկապես վատ դինված անվանել: Ընդհակառակը, այն հիմնված է այժմ նոր, ժամանակակից հարուստ տեխնիկայի վրա՝ ուժեղ կերպով զարգացած ծանր ինդուստրիայով և ե'լ ավելի զարգացած մեքենաչինությունով: Իսկ ամենից զլխավորն այն է, վոր կապիտալիզմն իսպառ վտարված է մեր արդյունաբերության վորորտից, իսկ արտադրության սոցիալիստական ձևն այժմ անբաժանելիորեն տիրապետող սիստեմ է հանդիսանում մեր արդյունաբերության բնագավառում: Ձի կարելի մանրունք համարել այն փաստը, վոր մեր այժմյան սոցիալիստական ինդուստրիան, արտադրանքի ծավալի տեսակետից, ավելի քան յոթն անգամ դերագանցում է մինչպատերազմյան ժամանակի ինդուստրիայից:

Գյուղատնտեսության բնագավառում մանր անհատական գյուղացիական տնտեսությունների ուլկիանոսի փոխարեն՝ նրանց թույլ տեխնիկայով և կուլակի գերուժությամբ՝ այժմ մենք ունենք աշխարհիս ամենաթուշոր մեքենայացված, նոր տեխնիկայով դինված մի արտադրություն՝ կոլտնտեսությունների ու խորհտնտեսությունների համայնապարփակ սիստեմի ձևով: Բոլորին հայտնի յե, վոր կուլակությունը գյուղատնտեսության մեջ վերացված է, իսկ գյուղացիական մանր անհատական տնտեսությունների հատվածը՝ նրա հետամնաց միջնադարյան տեխնիկայով՝ այժմ աննշան տեղ է դրավում, ընդվորում նրա տեսակարար կշիռը գյուղատնտեսության մեջ՝ ցանքի տարածության չափի իմաստով՝ 2—3 տոկոսից ավելի չի կազմում: Ձի կարելի չնշել այն փաստը, վոր այժմ կոլտնտեսություններն իրենց տրամադրության տակ ունեն 316 հազար տրակտոր՝

5·700·000 ձիու ուժի կարողութեամբ, իսկ խորհանդեսութեաններէ հետ միասին ունեն ավելի քան 400 հազար տրակտոր՝ 7·580·000 ձիու ուժի կարողութեամբ:

Ինչ վերաբերում է ապրանքաշրջանառութեանը յերկրում, ապա վաճառականներն ու սպեկուլանտներն իսպառ վտարված են այդ բնագավառից: Այժմ ամբողջ ապրանքաշրջանառութեանը գտնվում է պետութեան, կոոպերացիայի և կոլտնտեսութեաններէ ձեռքում: Ծնունդ առավ ու զարգացավ նոր, խորհրդային առևտուրը, առևտուր առանց սպեկուլանտներէ, առևտուր առանց կապիտալիստներէ:

Այսպիսով սոցիալիստական սխառեմի լիակատար հաղթութեանը ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր վոլորտներում այժմ փաստ է:

Իսկ ի՞նչ է նշանակում այս:

Այս նշանակում է, վոր մարդու շահագործումը մարդու կողմից վոչնչացված է, վերացված է, իսկ արտադրութեան գործիքներէ ու միջոցներէ սոցիալիստական սեփականութեանը հաստատված է վորպես մեր խորհրդային հասարակութեան անսասան հիմքը: (Յերկարատև ծափափարուք-յունենք):

Վորպես արդեւոյնը ԽՍՀՄ ժողովրդական տնտեսութեան բնագավառում տեղի ունեցած այդ բոլոր փոփոխութեաններէ՝ այժմ մենք ունենք նոր, սոցիալիստական եկոնոմիկա, վորը չգիտե ճշմարտութեւր ու գործադրկութեւն, չգիտե աղքատութեւն ու քայքայում և վորը տալիս է քաղաքացիներին բոլոր հնարավորութեաններն ունեւոր ու կուտուրանքն կյանքի համար:

Սրանք են հիմնականում այն փոփոխութեանները, վորոնք տեղի ունեցան մեր եկոնոմիկայի բնագավառում 1924 թիւից մինչև 1936 թիւին ընկած ժամանակամիջոցում:

ԽՍՀՄ եկոնոմիկայի բնագավառում տեղի ունեցած այդ փոփոխութեաններին համապատասխան՝ փոխվեց նաև մեր հասարակութեան դասակարգային կառուցվածքը:

Կալվածատերերի դասակարգը, ինչպես հայտնի յե, արդեն վերացված եր քաղաքացիական պատերազմի հաղ-

թական ավարտման հետևանքով: Ինչ վերաբերում է մյուս շահագործող դասակարգերին, ապա նրանց ել բաժինն ընկավ կալվածատերերի դասակարգի բախտը: Չկա այլևս կապիտալիստների դասակարգն արդեւոյնաբերութեան բնագավառում: Չկա այլևս կուլակների դասակարգը գյուղատնտեսութեան բնագավառում: Չկան այլևս վաճառականներն ու սպեկուլանտներն ապրանքաշրջանառութեան բնագավառում: Այդպիսով դուրս յեկավ, վոր բոլոր շահագործող դասակարգերը վերացվեցին:

Մնաց բանվոր դասակարգը:

Մնաց գյուղացիների դասակարգը:

Մնաց ինտելիգենցիան:

Բայց սխալ կլիներ կարծել, վոր այս սոցիալական խմբերն այդ ժամանակամիջոցում վոչ մի փոփոխութեան չկրեցին, վոր նրանք մնացին այնպես, ինչպես եյին, ասենք, կապիտալիզմի ժամանակաշրջանում:

Վերցնենք, որինակ, ԽՍՀՄ բանվոր դասակարգը: Ըստ հին հիշողութեան՝ նրան հաճախ կոչում են պրոլետարիատ: Բայց ի՞նչ է պրոլետարիատը: Պրոլետարիատը մի դասակարգ է, վոր զրկված է արտադրութեան գործիքներից ու միջոցներից, տնտեսութեան մի այնպիսի սխառեմի ժամանակ, յերբ արտադրութեան գործիքներն ու միջոցները պատկանում են կապիտալիստներին և յերբ կապիտալիստների դասակարգը շահագործում է պրոլետարիատին: Պրոլետարիատը—դա կապիտալիստների կողմից շահագործվող դասակարգն է: Բայց մեզ մոտ, ինչպես հայտնի յե, կապիտալիստների դասակարգն արդեն վերացված է, արտադրութեան գործիքներն ու միջոցները խլված են կապիտալիստների ձեռքից և հանձնված պետութեանը, վորի ղեկավար ուժը հանդիսանում է բանվոր դասակարգը: Հետևաբար, չկա այլևս կապիտալիստների դասակարգը, վորը կարողանար շահագործել բանվոր դասակարգին: Հետևաբար, մեր բանվոր դասակարգը վոչ միայն զրկված չե արտադրութեան գործիքներից ու միջոցներից, այլ, ընդհակառակը, նա դրանց տերն է ամբողջ ժողովրդի հետ միասին: Իսկ

քանի վոր նա դրանց տերն է, իսկ կապիտալիստների դասակարգը վերացված է,—բացառված է բանվոր դասակարգի շահագործման ամեն մի հնարավորութուն: Կան լին^ո յե արդյոք դրանից հետո մեր բանվոր դասակարգը պրոլետարիատ անվանել: Պարզ է, վոր չի կարելի: Մարքսն ասում էր. վորպեսզի պրոլետարիատն ազատագրի իրեն, նա պետք է ջախջախի կապիտալիստների դասակարգը, իսկ կապիտալիստներին արտադրութան դործիքներն ու միջոցները և վոչնչացնի արտադրութան այն պայմանները, վորոնք պրոլետարիատ են ծնում: Արդյոք կարելի^ո յե ասել, վոր ԽՍՀՄ բանվոր դասակարգն արդեն իրականացրել է իր ազատագրման այդ պայմանները: Անպայման կարելի յե և պետք է ասել: Իսկ այդ ի^ոնչ է նշանակում: Այդ նշանակում է, վոր ԽՍՀՄ պրոլետարիատը փոխարկվել է միանգամայն մի նոր դասակարգի, ԽՍՀՄ բանվոր դասակարգի, վորը վոչնչացրել է տնտեսութան կապիտալիստական սխտմը, հաստատել է արտադրութան դործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականութուն և տանում է խորհրդային հասարակութունը կոմունիզմի ուղիով:

Ինչպես տեսնում եք, ԽՍՀՄ բանվոր դասակարգը—դա մի բոլորովին նոր, շահագործումից ազատագրված բանվոր դասակարգ է, վորի նմանը մարդկութան պատմութունը դեռ չի իմացել:

Անցնենք գյուղացիութան հարցին: Սովորաբար ընդունված է ասել, թե գյուղացիութունը—դա մանր արտադրողների մի ախպիսի դասակարգ է, վորի անդամներն ատոմացված են, ցիրուցան յեղած ամբողջ յերկրի յերեսին, անհատաբար փորփրում են հետամնաց տեխնիկա ունեցող իրենց մանր տնտեսութուններում, մասնավոր սեփականութան ստորուններ են և անպատիժ կերպով շահագործվում են կալվածատերերի, կուլակների, վաճառականների, սպեկուլանտների, վաշխառուների կողմից և այլն: Յեւ իբրեք, գյուղացիութունը կապիտալիստական յերկրորդնեում, յեթե նկատի ունենանք նրա հիմնական մասսան, հենց այդպիսի դասակարգ է հանդիսանում: Արդյոք կարե-

նի^ո յե ասել, թե մեր արդի գյուղացիութունը, խորհրդային գյուղացիութունը՝ իր մասսայով առած՝ նման է այդպիսի գյուղացիութան: Վո՛չ, այդ չի կարելի ասել: Այդպիսի գյուղացիութուն մեզ մոտ արդեն չկա: Մեր խորհրդային գյուղացիութունը միանգամայն նոր գյուղացիութուն է: Մեզանում այլևս չկան կալվածատերեր ու կուլակներ, վաճառականներ ու վաշխառուներ, վորոնք կարողանային շահագործել գյուղացիներին: Հետևաբար, մեր գյուղացիութունը շահագործումից ազատագրված գյուղացիութուն է: Այնուհետև, մեր խորհրդային գյուղացիութունն իր ճնշող մեծամասնությամբ կոլտնտեսային գյուղացիութուն է, այսինքն՝ նա իր աշխատանքը և իր ստացվածքը հիմնում է վո՛չ թե անհատական աշխատանքի ու հետամնաց տեխնիկայի վրա, այլ կոլեկտիվ աշխատանքի և արդի տեխնիկայի վրա: Վերջապես, մեր գյուղացիութան տնտեսութան հիմքում դնելով է վո՛չ թե մասնավոր սեփականութունը, այլ կոլեկտիվ սեփականութունը, վորն ասել է կոլեկտիվ աշխատանքի բաղայի վրա:

Ինչպես տեսնում եք, խորհրդային գյուղացիութունը—դա միանգամայն նոր գյուղացիութուն է, վորի նմանը դեռ չի իմացել մարդկութան պատմութունը:

Անցնենք, վերջապես, ինտելիգենցիայի հարցին, ինժեներ-տեխնիկական աշխատողների, կուլտուրական ճակատի աշխատողների, ընդհանրապես ծառայողների և այլոց հարցին: Ինտելիգենցիան նույնպես մեծ փոփոխութուններ է կրել անցած ժամանակաշրջանում: Այդ արդեն այն հին, կոշտապատած ինտելիգենցիան չէ, վորը փորձում էր դասակարգերից վեր դասել իրեն, բայց իսկապես՝ իր մասսայով առած՝ ծառայում էր կալվածատերերին ու կապիտալիստներին: Մեր խորհրդային ինտելիգենցիան—դա միանգամայն նոր ինտելիգենցիա յե, վորը բոլոր արմատներով կապված է բանվոր դասակարգի ու գյուղացիութան հետ: Փոխվել է, նախ, ինտելիգենցիայի կազմը: Ազնվականութունից և բուրժուազիայից յեղածները կազմում են մեր խորհրդային ինտելիգենցիայի փոքր տոկոսը: Խորհրդային

ինտելիգենցիայի 80—90 տոկոսը—դա բանվոր դասակարգից, գյուղացիութունից և աշխատավորութեան այլ շերտերից յեկածներն են: Փոխվել է, վերջապես, ինտելիգենցիայի գործունեությունը: Առաջ նա պետք է ծառայեր հարուստ դասակարգերին, վորովհետև նրա համար այլ յեղ չկար: Այժմ նա պետք է ծառայի ժողովրդին, վորովհետև շահագործող դասակարգերն այլևս չկան: Յեւ չենց այդ պատճառով այժմ նա իրավահավասար անդամ է խորհրդային հասարակության, վորտեղ նա բանվորների ու գյուղացիների հետ մեկտեղ, նրանց հետ միասին լծված, կատարում է նոր անդամակարգ սոցիալիստական հասարակության կառուցումը:

Ինչպես տեսնում եք, դա բոլորովին նոր, աշխատավոր ինտելիգենցիա չէ, վորի նմանը չէր գտնի յերկրագնդի վրէժ մի յերկրում:

Սրանք են այն փոփոխութիւնները, վորոնք կատարվել են անցած ժամանակաշրջանում՝ խորհրդային հասարակության դասակարգային կառուցվածքի բնադաւառում:

Ինչի՞ մասին են խոսում այդ փոփոխութիւնները:

Նախ՝ նրանք ասում են այն, վոր սահմանադները բանվոր դասակարգի և գյուղացիության միջև, ինչպես և այդ դասակարգերի ու ինտելիգենցիայի միջև, ջնջվում են, իսկ դասակարգային հին բացառիկութիւնն անհետանում է: Այդ նշանակում է, վոր տարածութիւնն այդ յերկու սոցիալական խմբերի միջև ավելի ու ավելի կրճատվում է:

Յերկրորդ՝ նրանք ասում են այն, վոր տնտեսական հակասութիւններն այդ սոցիալական խմբերի միջև՝ ընկնում են, ջնջվում են:

Վերջապես, նրանք ասում են այն, վոր ընկնում ու ջնջվում են նաև քաղաքական հակասութիւնները նրանց միջև:

Այսպես է բանը ԽՍՀՄ դասակարգային կառուցվածքի բնադաւառում տեղի ունեցած փոփոխութիւնների նկատմամբ:

ԽՍՀՄ հասարակական կյանքում կատարված փոփո-

խութիւնների պատկերը լրիւ չէր լինի, յեթե մի քանի խոսք չասեինք մի բնադաւառում ևս կատարված փոփոխութիւնների մասին: Յես նկատի ունեմ ազգային փոխհարաբերութիւնների բնադաւառը ԽՍՀՄ մեջ: Ինչպես հայտնի չէ, Խորհրդային Միութեան մեջ մտնում են մոտ վաթսուսու ազգ, ազգային խմբեր ու ժողովուրդներ: Խորհրդային պետութիւնը բաղմաղդ պետութիւն է: Հասկանալի չէ, վոր ԽՍՀՄ ժողովուրդների փոխհարաբերութիւնների հարցը չի կարող առաջնակարգ նշանակութիւն չունենալ մեզ համար:

Ինչպես հայտնի չէ, Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւնը կազմվել է 1922 թվականին՝ ԽՍՀՄ Խորհուրդների Առաջին Համագումարում: Նա կազմվել է ԽՍՀՄ ժողովուրդների համասարութեան ու կամավորութեան սկզբունքներով: Այժմ գործող Սահմանադրութիւնը, վորն ընդունվել էր 1924 թվականին, ԽՍՀ Միութեան առաջին Սահմանադրութիւնն է: Դա այն ժամանակաշրջանն էր, յերբ հարաբերութիւնները ժողովուրդների միջև դեռ ինչպես հարկն է չէին կարգավորված, յերբ վելլիկոռոսների հանդեպ ցուցաբերվող անվստահութեան մնացուկները դեռ չէին անհետացել, յերբ կենտրոնախոյս ուժերը դեռևս շարունակում էին գործել: Հարկավոր էր այդ պայմաններում կարգավորել ժողովուրդների յեղբայրական համագործակցութիւնը՝ տնտեսական, քաղաքական ու ռազմական փոխադարձ ոգնութեան հիման վրա, միացնելով նրանց վորպես միութենական բաղմաղդ պետութիւն: Խորհրդային իշխանութիւնը չէր կարող չտեսնել այդ գործի դժվարութիւնները: Նա ուներ իր առջև բաղմաղդ պետութիւնների անհաջող փորձերը բուրժուական յերկրներում: Նա ուներ իր առջև հին Ալստրոնէլիդարիայի տապալված փորձը: Յեւ, այնուամենայնիւ, նա ղեկեց բաղմաղդ պետութիւն ստեղծելու փորձին, վորովհետև նա ղիտեր, վոր սոցիալիզմի հիմքի վրա առաջացած բաղմաղդ պետութիւնը պետք է գլխաւոր բոլոր ու ամեն տեսակ փորձութիւններին:

24/6 38

Այդ ժամանակից անցել է 14 տարի: Մի ժամանակա-
շրջան, վորը բավական ե փորձն ստուգելու համար: Յեւ
ի՞նչ: Անցած ժամանակաշրջանն անտարակուսելիորեն ցույց
տվեց, վոր սոցիալիզմի հիմքի վրա ստեղծված բազմազգ պե-
տություն կազմելու փորձը լիովին հաջողվել է: Դա լենինյան
ազգային քաղաքականության անկասկածելի հաղթությունն
է: ((Յերկարատե ծափահարություններ):

Ինչո՞վ բացատրել այս հաղթությունը:

Ազգամիջյան կռիվների հիմնական կազմակերպիչներ
հանդիսացող շահագործող դասակարգերի բացակայությու-
նը. փոխադարձ անստահություն մշակող և ազգայնական
կրքեր բորբոքող շահագործման բացակայությունը. բանվոր
դասակարգի իշխանության դուրս լինելը, մի դասակարգ,
վորը հանդիսանում է ամեն տեսակ ստրկացման թշնամի և
ինտերնացիոնալիզմի դադափարների հալատարիմ կրող
ժողովուրդների փոխադարձ ողնության իրական կենսադար-
ժումը տնտեսական ու հասարակական կյանքի բոլոր աս-
պարեզներում. վերջապես, ԽՍՀՄ ժողովուրդների ազգային
կուլտուրայի ծաղկումը՝ ազգային ըստ ձևի և սոցիալիս-
տական ըստ բովանդակության,—այս բոլորը և սրանց
նման գործոնները հասցրին այն բանին, վոր արմատապես
փոխվեց ԽՍՀՄ ժողովուրդների կերպարանը, անհետա-
ցավ նրանց միջից փոխադարձ անստահության դժացմուն-
քը, զարգացավ նրանց մեջ փոխադարձ բարեկամության
զգացմունքը և այդպիսով կարգավորվեց ժողովուրդների
խսկական յեղբայրական համագործակցությունը միասնա-
կան միութենական պետության սխտեմում:

Իբրև արդյունք մենք ունենք այժմ միանգամայն կաղ-
մավորված և բոլոր փորձություններին դիմացած բազմազգ
սոցիալիստական պետություն, վորի ամբողջյանը կարող
էր նախանձել ամեն մի ազգային պետություն աշխարհի
ամեն մի մասում: (Բուռն ծափահարություններ):

Սրանք են այն փոփոխությունները, վորոնք տեղի յեն

ունեցել ԽՍՀՄ մեջ անցած ժամանակաշրջանում, ազգային
փոփոխարարությունների ասպարեզում:

Այս է 1924 թվից մինչև 1936 թվին ընկած ժամանակա-
շրջանում ԽՍՀՄ տնտեսական ու հասարակական-քաղաքական
կյանքում տեղի ունեցած փոփոխությունների ընդհանուր
հանրազումարը:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ի՞նչ արտացոլում են ստացել ԽՍՀՄ կյանքում տեղի ունեցած այդ բոլոր փոփոխությունները նոր Սահմանադրության նախագծում:

Այլ կերպ ասած՝ վերոհիշյալ են այս Համագումարի քննությունը ներկայացված Սահմանադրության նախագծի հիմնական առանձնահատկությունները:

Սահմանադրական Հանձնաժողովին հանձնարարված էր փոփոխություններ մտցնել 1924 թվականի Սահմանադրության տեքստում: Վերադառնալով Սահմանադրական Հանձնաժողովի աշխատանքի արդյունք ստացվեց Սահմանադրության նոր տեքստ, ԽՍՀՄ նոր Սահմանադրության նախագիծը: Սահմանադրական Հանձնաժողովը, նոր Սահմանադրության նախագիծը կազմելիս, յեղակետե ունեցել այն, վոր Սահմանադրությունը չպետք է չփոխվի ծրագրի հետ: Այդ նշանակում է, վոր ծրագրի ու սահմանադրության միջև եղանակաբարձություն կա: Մինչդեռ ծրագրերը խոսում են այն բանի մասին, ինչը դեռ չկա և ինչը դեռ պետք է ձեռք բերվի ու նվաճվի ապագայում, սահմանադրությունն, ընդհանրապես, պետք է խոսի այն բանի մասին, ինչ վոր արդեն կա, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված է այժմ, ներկայումս: Ծրագրերը վերաբերում են գլխավորապես ապագային, սահմանադրությունը՝ ներկային:

Յերկու որինակ՝ լուսաբանության համար:

Մեր խորհրդային հասարակությունը հասավ այն բանին, վոր նա արդեն հիմնականում իրականացրեց սոցիալիզմը, ստեղծեց սոցիալիստական հասարակարդ, այսինքն՝ իրականացրեց այն, ինչ վոր մարքսիստները մոտ ալ կերպ կոչվում է կոմունիզմի առաջին կամ սոորին փուլ: Նշանակում է՝ մեզ մոտ արդեն հիմնականում իրականացված է կոմունիզմի առաջին փուլը՝ սոցիալիզմը: (Յերկարատե ծախսարություններ): Կոմունիզմի այդ փուլի հիմնական սկզբունքն է, ինչպես հայտնի յե, հետևյալ Փորմուլան. «յուրաքանչյուրից՝ ըստ նրա ընդունակությունների, յուրաքանչյուրին՝ ըստ նրա աշխատանքի»: Արդյոք մեր Սահմանադրությունը պե՞տք է արտացոլի այդ վաստը, սոցիալիզմի նվաճման վաստը: Նա պե՞տք է արդյոք հիմնվի այդ նվաճման վրա: Անպայման պետք է հիմնվի: Պետք է, վորովհետև սոցիալիզմը ԽՍՀՄ համար այն է, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերվել և նվաճվել:

Բայց խորհրդային հասարակությունը դեռ չի հասել կոմունիզմի բարձրագույն փուլի իրականացմանը, վորտեղ տիրապետող սկզբունքն է լինելու հետևյալ Փորմուլան. «յուրաքանչյուրից՝ ըստ նրա ընդունակությունների, յուրաքանչյուրին՝ ըստ նրա պահանջարկների», թեպետև նա իր առջև նպատակ է դրել հասնել ապագայում կոմունիզմի բարձրագույն փուլի իրականացմանը: Կարո՞ղ է արդյոք մեր Սահմանադրությունը հիմնվել կոմունիզմի բարձրագույն փուլի վրա, վորը դեռ չկա և վորը դեռ պետք է նվաճվի: Վո՛չ, չի կարող, վորովհետև կոմունիզմի բարձրագույն փուլը ԽՍՀՄ համար այն է, ինչ վոր դեռ չի իրականացված և ինչ վոր պետք է իրականացվի ապագայում: Չի կարող, յեթե նա չի ուզում ապագա նվաճումների ծրագրի կամ դեկլարացիայի վերածվել:

Մրանք են մեր Սահմանադրության չընդունված տվյալ պատմական մոմենտում:

Այդպիսով, նոր Սահմանադրության նախագիծը ներկայացնում է անցած ուղու արդյունքը, արդեն ձեռք բերված նվաճումների արդյունքը: Հետևաբար, նա հանդիսանում է

գրանցումն ու որենադրական ամրապնդումն այն բանի, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված իրականում: (Բուռն ծափահարություններ):

Այս է իՍՂՄ նոր Սահմանադրության նախագծի առաջին առանձնահատկությունը:

Այնուհետև: Բուրժուական յերկրները սահմանադրությունները սովորաբար յեղնում են կապիտալիստական հասարակարգի անսասան լինելու համոզմունքից: Այդ սահմանադրությունների գլխավոր հիմքն են կազմում կապիտալիզմի սկզբունքները, նրա գլխավոր հիմունքները—հողի, անտառի, Փարբիկաների, գործարանների և արտադրությունից առկա շահագործումը մարդու կողմից և շահագործողների ու շահագործվողների առկայությունը. աշխատավոր մեծամասնության ապահովված չլինելը հասարակության մեկ բևեռում և չաշխատող, բայց ասահովված փոքրամասնության ճոխությունը մյուս բևեռում և այլն և այլն: Նրանք հենվում են կապիտալիզմի այս և սրանց նման հիմունքների վրա: Նրանք արտացոլում են այս ամենը, նրանք որենադրական կարգով ամրապնդում են այս ամենը:

Ի տարբերություն դրանցից՝ իՍՂՄ նոր Սահմանադրության նախագիծը յեղնում է կապիտալիստական կարգերի վերացման փաստից, իՍՂՄ մեջ սոցիալիստական կարգերի հաղթության փաստից: իՍՂՄ նոր Սահմանադրության նախագծի գլխավոր հիմքը կազմում են սոցիալիզմի սկզբունքները, սրա գլխավոր հիմունքները, վորոնք արդեն նվաճված և իրականացված են—հողի, անտառի, Փարբիկաների, գործարանների և արտադրության այլ գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականությունը. շահագործման ու շահագործող դասակարգերի վերացումը. մեծամասնության աղքատության և փոքրամասնության ճոխության վերացումը. գործադրության վերացումը. աշխատանքը՝ վորպես յուրաքանչյուր աշխատունակ քաղաքացու պարտականություն և պատվի պարտք՝ «ով չի աշ-

խատում, նա չի ուտում» Փորձուլայի համաձայն: Աշխատանքի իրավունքը, այսինքն՝ ապահովված աշխատանք ստանալու վերաբերյալ յուրաքանչյուր քաղաքացու իրավունքը, հանդստի իրավունքը, կրթություն իրավունքը և այլն և այլն: Նոր Սահմանադրության նախագիծը հենվում է սոցիալիզմի այս և սրանց նման հիմունքների վրա: Նա արտացոլում է այդ հիմունքները, նա որենադրական կարգով ամրապնդում է դրանք:

Այս է նոր Սահմանադրության նախագծի յերկրորդ առանձնահատկությունը:

Այնուհետև: Բուրժուական սահմանադրությունները լուեյայն յեղնում են այն նախադրյալից, վոր հասարակությունը բաղկացած է հակամարտ դասակարգերից, հարստություն տեր դասակարգերից և հաբստություն չունեցող դասակարգերից, վոր ինչ կուսակցություն ել իշխանություն գլուխ անցնի, հասարակության պետական ղեկավարությունը (գլխատուրան) պետք է պատկանի բուրժուազիային, վոր սահմանադրությունը հարկավոր է ունենոր դասակարգերին հաճելի ու ձեռնտու հասարակական կարգերն ամրապնդելու համար:

Ի տարբերություն բուրժուական սահմանադրություններից՝ իՍՂՄ նոր Սահմանադրության նախագիծը յեղնում է այն բանից, վոր հասարակության մեջ այլևս հակամարտ դասակարգեր չկան, վոր հասարակությունը բաղկացած է յերկու միմյանց բարեկամ դասակարգերից՝ բանվորներից ու գյուղացիներից, վոր իշխանության գլուխ են կանգնած հենց այդ աշխատավորական դասակարգերը, վոր հասարակության պետական ղեկավարությունը (գլխատուրան) պատկանում է բանվոր դասակարգին՝ վորպես հասարակության առաջավոր դասակարգի, վոր սահմանադրությունը հարկավոր է նրա համար, վորպեսզի ամրապնդենք աշխատավորությանը ցանկալի և ձեռնտու հասարակական կարգերը:

Այս է նոր Սահմանադրության նախագծի յերրորդ առանձնահատկությունը:

Այնուհետև: Բուրժուական սահմանադրութիւնները լռելայն յեղնում են այն նախադրյալից, վոր ազգերը և ռասաները չեն կարող իրավահավասար լինել, վոր կան լի-բալ ազգեր և վոչ-լիբալ ազգեր, վոր, բացի դրանից, գոյութիւն ունի ազգերի կամ ռասաների նաև յերրորդ կատեգորիա, որինակ, գաղութներում, վորոնք ունեն ե՛լ ավելի պակաս իրավունքներ, քան վոչ-լիբալ ազգերը: Այս նշանակում է, վոր այդ բոլոր սահմանադրութիւններն իրենց հիմքում նացիոնալիստական են, այսինքն՝ տիրապե-տող ազգերի սահմանադրութիւններ են:

Ի տարբերութիւն այդ սահմանադրութիւններից՝ ԽՍՀՄ նոր Սահմանադրութեան նախադիժը, ընդհակառակը, խորապես ինտերնացիոնալ է: Նա յեղնում է այն բանից, վոր բոլոր ազգերն ու ռասաներն իրավահավասար են: Նա յեղնում է այն բանից, վոր տարբերութիւնը մօրթի գույնի կամ լեզվի, կուլտուրական մակարդակի կամ պետական զարգացման մակարդակի միջև, ինչպես նաև վորևէ այլ տարբերութիւն ազգերի և ռասաների միջև—չի կարող հիմք ծառայել այն բանի համար, վորպեսզի արգարացվի ազգային անիրավահավասարութիւնը: Նա յեղնում է այն բանից, վոր բոլոր ազգերն ու ռասաները, անկախ նրանց անցյալ և ներկա դրութիւնից, անկախ նրանց ուժից ու թուլութիւնից,—պետք է ոգովեն միատեսակ իրավունք-ներով հասարակութեան տնտեսական, հասարակական, պե-տական ու կուլտուրական կյանքի բոլոր վոլորտներում:

Այս է նոր Սահմանադրութեան նախադի չորրորդ ա-ռանձնահատկութիւնը:

Նոր Սահմանադրութեան նախադի հինգերորդ առանձ-նահատկութիւնը նրա հետևողական և մինչև վերջը սլահ-պանված դեմոկրատիզմն է: Դեմոկրատիզմի տեսակետից բուրժուական սահմանադրութիւնները կարելի չէ յերկու խմբի բաժանել. սահմանադրութիւնների մի խումբն ուղ-ղակի ժխտում է կամ փաստորեն վոչնչի չէ վերածում քա-ղաքացիների իրավունքների հավասարութիւնը և դեմոկրա-տական ազատութիւնները: Սահմանադրութիւնների մյուս

խումբը սիրով ընդունում է և մինչև անգամ ցուցադրում է դեմոկրատական սկզբունքները, բայց միաժամանակ այն-պիսի վերաբարձումներ ու սահմանափակումներ են անում, վոր դեմոկրատական իրավունքներն ու ազատութիւնները բոլորովին խեղաթյուրված են դուրս գալիս: Նրանք խոսում են հավասար ընտրական իրավունքների մասին բոլոր քա-ղաքացիների համար, բայց տեղնուտեղը սահմանափակում են դրանք նստակեցութեամբ և կրթական ու նույնիսկ գույ-քային ցենզով: Նրանք խոսում են քաղաքացիների հավա-սար իրավունքների մասին, բայց տեղնուտեղը վերապա-հութիւն են անում, վոր այդ չի վերաբերում կանանց կամ նրանց վերաբերում է մասամբ: Յեւ այլ և այլն:

ԽՍՀՄ նոր Սահմանադրութեան նախադի առանձնա-հատկութիւնն այն է, վոր նա նախա և այդպիսի վերապա-հումներից ու սահմանափակումներից: Նրա համար գոյու-թիւն չունեն ակտիվ կամ պասիվ քաղաքացիներ, նրա համար բոլոր քաղաքացիներն ակտիվ են: Նա տարբերու-թիւն չի ընդունում տղամարդկանց ու կանանց, «նստա-կյացների» ու «վոչ-նստակյացների», ունեւորների ու չու-նեւորների, կրթվածների ու վոչ-կրթվածների իրավունք-ների միջև: Նրա համար բոլոր քաղաքացիներն իրենց իրա-վունքներով հավասար են: Վո՛չ թե գույքային դրութիւ-նը, վո՛չ թե ազգային ծագումը, վո՛չ թե սեռը, վո՛չ թե պաշտոնական դրութիւնը, այլ յուրաքանչյուր քաղաքա-ցու անձնական ընդունակութիւններն ու անձնական աշխա-տանքն են վորոշում նրա դրութիւնը հասարակութեան մեջ:

Վերջապես, նոր Սահմանադրութեան նախադի մի ա-ռանձնահատկութիւն ևս: Բուրժուական սահմանադրու-թիւնները սովորաբար սահմանափակվում են քաղաքացի-ների ձևական իրավունքների ֆիքսացիայով, չհոգալով այդ իրավունքների կենսագործման պայմանների մասին, նրանց կենսագործման հնարավորութեան մասին, նրանց կենսա-գործման միջոցների մասին: Խոսում են քաղաքացիների հավասարութեան մասին, բայց մոռանում են, վոր չի կա-րող իսկական հավասարութիւն լինել տիրոջ ու բանվորի

միջև, կալվածատիրոջ ու գյուղացու միջև, յեթե առաջիններն ունեն հարստություն և քաղաքական կշիռ հասարակության մեջ, իսկ յերկրորդները զրկված են թե՛ մեկից և թե՛ մյուսից, յեթե առաջինները շահագործողներ են, իսկ յերկրորդները՝ շահագործվողներ: Կամ դարձյալ. խոսում են խոսքի, ժողովների և մամուլի ազատության մասին, բայց մոռանում են, վոր այդ բոլոր ազատությունները կարող են բանվոր դասակարգի համար դատարկ հնչյունի վերածվել, յեթե նա զրկված է իր տրամադրության տակ ժողովների համար հարմար շենքեր, լավ տպարաններ, տպագրական թղթի բավականաչափ քանակություն և այլն ունենալու հնարավորությունից:

Նոր Սահմանադրության նախագծի առանձնահատկությունն այն է, վոր նա չի սահմանափակվում քաղաքացիների ձևական իրավունքների Փիքացիայով, այլ ծանրության կենտրոնը փոխադրում է այդ իրավունքներն ապահովելու հարցի վրա, այդ իրավունքներն իրականացնելու միջոցների վրա: Նա վո՛չ թե սոսկ հռչակում է քաղաքացիների իրավունքների հավասարությունը, այլև ապահովում է այն՝ որենսդրական կարգով հաստատելով շահագործման ռեժիմի վերացման փաստը, քաղաքացիների ամեն մի շահագործումից ազատագրվելու փաստը: Նա վո՛չ թե սոսկ հռչակում է աշխատանքի իրավունք, այլև ապահովում է այն՝ որենսդրական կարգով հաստատելով ճգնաժամերի բացակայության փաստը խորհրդային հասարակության մեջ, գործազրկության վոճնացման փաստը: Նա վո՛չ թե սոսկ հռչակում է դեմոկրատական ազատություններ, այլև դրանք որենսդրական կարգով ապահովում է նյութական վորոշ միջոցներով: Ուստի հասկանալի չէ, վոր նոր Սահմանադրության նախագծի դեմոկրատիզմը վո՛չ թե «սովորական» և «հանրաճանաչ» դեմոկրատիզմ է ընդհանրապես, այլ սոցիալիստական դեմոկրատիզմ:

Սրանք են իՍՂՄ նոր Սահմանադրության նախագծի հիմնական առանձնահատկությունները:

Այսպես են արտացոլված նոր Սահմանադրության նախագծում իՍՂՄ տնտեսական ու հասարակական-քաղաքական կյանքում տեղի ունեցած այն տեղաշարժերն ու փոխությունները, վորոնք իրականացվեցին 1924 թվից մինչև 1936 թիվն ընկած ժամանակաշրջանում:

IV

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ԲՈՒՐԺՈՒԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մի քանի խոսք Սահմանադրության նախագծի բուր-
ժուական քննադատության մասին:

Այն հարցը, թե ի՞նչպես է վերաբերվում ոտարերկրյա
բուրժուական մամուլը Սահմանադրության նախագծին,
անվիճելիորեն վորոշ հետաքրքրություն է ներկայացնում:
Քանի վոր ոտարերկրյա մամուլն արտացոլում է բուրժուա-
կան յերկրների բնակչության զանազան խավերի հասարա-
կական կարծիքը, մենք չենք կարող անցնել այն քննադա-
տության կողքով, վոր ծավալեց այդ մամուլը Սահմանա-
դրության նախագծի դեմ:

Սահմանադրության նախագծի նկատմամբ ոտարերկրյա
մամուլի ցույց տված վերաբերմունքի առաջին նշաններն
արտահայտվեցին վորոշ տեղեկացով—բուրժուան մատնել
Սահմանադրության նախագիծը: Տվյալ դեպքում յես նկատի
ունեմ ամենաուեակցիոն, ֆաշիստական մամուլը: Քննա-
դատների այդ խումբն ամենից լավ համարեց պարզա-
պես բուրժուան մատնել Սահմանադրության նախագիծը,
գործը պատկերացնել այնպես, թե կարծես նախագիծ
չի յեղել և ընդհանրապես այն չկա բնության մեջ: Կարող
են ասել, թե բուրժուան մատնելը քննադատություն չէ: Բայց
դա ճիշտ չէ: Լուրժյան մատնելու մեթոդը, վորպես անու-
սելու հատուկ յեղանակ, նույնպես քննադատության մի ձև
է, ճիշտ է՝ հիմար ու ծիծաղելի, բայց և այնպես քննադա-
տության ձև: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծախահարուբյուններ):

Սակայն բուրժուան մատնելու նրանց մեթոդից բան դուրս
չեկավ: Վերջիվերջո նրանք հարկադրված յեղան բանալ
վաղիկը և աշխարհին հաղորդել, թե, վորքան էլ այդ ցա-
վալի լինի, այնուամենայնիվ ԽՍՀՄ Սահմանադրության
նախագիծը դոյություն ունի, և վո՛չ միայն դոյություն ու-
նի, այլև սկսում է վնասակար ազդեցություն դործել մըտ-
քերի վրա: Այլ կերպ չեր էլ կարող լինել, վորովհետև աշ-
խարհիս յերեսին այնուամենայնիվ կա մի ինչ—վոր հասարա-
կական կարծիք, ընթերցողներ, կենդանի մարդիկ, վորոնք
ուղում են ճշմարտությունն իմանալ վաստերի մասին և վոչ
մի հնարավորություն չկա յերկար ժամանակ խաբեբայու-
թյան մամլիկի տակ պահել նրանց: Խաբեբայությամբ հեռու
չես գնա...

Քննադատները ճերկարդ խումբն ընդունում է, վոր
Սահմանադրության նախագիծն իրոք դոյություն ունի բնու-
թյան մեջ, բայց նա գտնում է, վոր նախագիծը մեծ հե-
տաքրքրություն չի ներկայացնում, վորովհետև նա ըստ
էյության վո՛չ թե սահմանադրության նախագիծ է, այլ
դատարկ թղթի կտոր, դատարկ խոստում, վորը նպատակ
ունի վորոշ մանյովր անել և մարդկանց խաբել: Ըստվորում
նրանք ավելացնում են, վոր ԽՍՀՄ ավելի լավ նախագիծ
չեր էլ կարող տալ, վորովհետև ԽՍՀՄ ինքը վո՛չ թե
պետություն է, այլ ընդամենն աշխարհադրական հասկացո-
ղություն (ընդհանուր ծիծաղ), իսկ քանի վոր նա պետու-
թյուն չի հանդիսանում, ապա նրա սահմանադրությունն էլ
չի կարող իսկական սահմանադրություն լինել: Քննադատ-
ները այս խմբի տիպիկ ներկայացուցիչ է հանդիսանում,
վորքան էլ այդ տարրերնակ լինի, գերմանական ռֆիցիդո
«Դոյչե Դիպլոմատիշ-Պոլիտիշե Կորրեսպոնդենցը»: Այդ
ժուռնալն ուղղակի ասում է, թե ԽՍՀՄ Սահմանադրու-
թյան նախագիծը դատարկ խոստում է, խաբեբայություն,
«պոտյոմկինյան դոյուղ»: Նա առանց տատանվելու հայտա-
բարում է, վոր ԽՍՀՄ պետություն չի հանդիսանում, վոր
ԽՍՀՄ «ներկայացնում է վոչ այլ ինչ, բայց յեթե ճշգրիտ
կերպով վորոշվող աշխարհադրական հասկացողություն»

(ընդհանուր ծիծաղ), վոր **ԽՍՀՄ Սահմանադրութիւնը**, այդ պատճառով, չի կարող խեղական սահմանադրութիւն ճանաչվել:

Ի՞նչ կարելի չե ասել այդպիսի, թող ներվի ասել, քննադատներին մասին:

Իր հեքիաթ—պատմվածքներից մեկի մեջ ռուսական մեծ դրող Շչեդրինը տալիս է շատ սահմանափակ ու բթամիտ, բայց չափազանց ինքնավստահ և տաքարյուն բյուրոկրատ սամոդուր մարդու տիպը: Այն բանից հետո, յերբ այդ բյուրոկրատն իրեն «վստահացած» մարդում «կարգ ու անդորրութիւն» հաստատեց, բնաջինջ անելով հազարավոր բնակիչների և հրկիզելով տասնյակ քաղաքներ, նա նայեց իր շուրջը և հորիզոնի վրա նկատեց Ամերիկան, մի յերկիր, վորն, իհարկե, քիչ է հայտնի, վորտեղ, բանից դուրս է գալիս, վոր կան ժողովրդին շփոթեցնող ինչ—վոր ազատութիւններ և վորտեղ պետութիւնն ուրիշ մեթոդներով են կառավարում: Բյուրոկրատը նկատեց Ամերիկան և վրդովվեց. այդ ի՞նչ յերկիր է, վոր՞րտեղից լույս ընկավ այն, այդ ի՞նչ հիման վրա չէ, վոր գոյութիւն ունի այն: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափահարութիւններ): Իհարկե, այդ յերկիրը պատահաբար հայտնադործել էին մի քանի դարձառաջ, բայց մի՞թե չի կարելի այն նորից ծածկել, վորպեսզի նրա հոտն անգամ չմնա: (Ընդհանուր ծիծաղ): Յեւ այս ասելով՝ մակադրեց. «Նորից ծածկել Ամերիկան»: (Ընդհանուր ծիծաղ):

Ինձ թվում է, վոր «Դոյշե Դիպլոմատիշ—Պոլիտիշե Կորբեսպոնդենցի» պարոնները, ինչպես ջրի յերկու կաթիլ, նման են Շչեդրինի բյուրոկրատին: (Ընդհանուր ծիծաղ, հավանութեան ծափահարութիւններ): **ԽՍՀՄ վաղուց է այդ պարոններին քնքի փուշը դարձել:** 19 տարի կանգնած է **ԽՍՀՄ** իբրեւ մի փարոս, ազատադրութեան շնչով վարակելով ամբողջ աշխարհի բանվոր դասակարգին և կատաղութիւն առաջացնելով բանվոր դասակարգի թշնամիներին մեջ: Յեւ նա, այդ **ԽՍՀՄ**, բանից դուրս է գալիս, վոր՛չ միայն պարզապէս գոյութիւն ունի, այլ նույնիսկ աճում է, և վոր՛չ միայն աճում է, այլ նույնիսկ բարդավաճում է, և վոր՛չ միայն

բարդավաճում է, այլ նույնիսկ հորինում է նոր Սահմանադրութեան նախագիծ, մի նախագիծ, վորը մտքեր է դրդուում, նոր հույսեր է ներշնչում ճնշված դասակարգերին: (Ծափահարութիւններ): Սրանից հետո էլ ի՞նչպես չվրդովեն գերմանական ոֆիցիոզի պարոնները: Այդ ի՞նչ յերկիր է, վայնասուն են բարձրացնում նրանք. այդ ի՞նչ հիման վրա չէ, վոր գոյութիւն ունի այն (ընդհանուր ծիծաղ), և յեթե այն հայտնադործել են 1917 թվի հոկտեմբերին, ապա ինչո՞ւ չի կարելի այն նորից ծածկել, վորպեսզի նրա հոտն անգամ չմնա: Յեւ այս ասելով վորոշեցին—նորից ծածկել **ԽՍՀՄ**, հայտարարել ի լուր ամենքի, վոր **ԽՍՀՄ** վորպէս պետութիւն, գոյութիւն չունի, վոր **ԽՍՀՄ** վոր՛չ այլ ինչ է, յեթե վոր՛չ հասարակ աշխարհադրական հասկացողութիւն: (Ընդհանուր ծիծաղ):

Մակադրութիւն անելով, վորպեսզի նորից ծածկվի Ամերիկան, չչեդրինյան բյուրոկրատը, չնայելով իր մեջ իրականութիւնն ըմբռնելու տարրեր, տեղնուտեղն ասելով ինքն իրեն. «Բայց, կարծես թե, սույն այս բանն ինձնից չի կախված»: (Ուրախ ծիծաղի պոռկում, բուռն ծափահարութիւններ): Յեւ չգիտեմ, գերմանական ոֆիցիոզի պարոնների խելքը կհասնի՞ արդո՞ք դիւի ընկնելու, վոր թղթի վրա այս կամ այն պետութիւնը «ծածկել» նրանք, իհարկե, կարող են, բայց, յեթե լրջորեն խոսենք, ապա «սույն այս բանը նրանցից չի կախված»... (Ուրախ ծիծաղի պոռկում, բուռն ծափահարութիւններ):

Ինչ վերաբերում է այն բանին, վոր **ԽՍՀՄ Սահմանադրութիւնն** իբր թե հանդիսանում է դատարկ խոստում, «պոտյոմկինյան դյուղ» և այլն, ապա յես կուզեյի վկայակոչել մի շարք հպատատված փաստեր, վորոնք իրենք են խոսում իրենց մասին:

1917 թվին **ԽՍՀՄ** ժողովուրդները տապալեցին բուրժուազիային և հաստատեցին պրոլետարիատի դիկտատուրա, հաստատեցին Խորհրդային իշխանութիւն: Սա փաստ է և վոր՛չ թե խոստում:

Ապա, Խորհրդային իշխանութիւնը վերացրեց կալվածատերերի դասակարգը և նախկին կալվածատիրական, պետական ու վանքապատկան ավելի քան 150 միլիոն հեկտար հող հանձնեց գյուղացիներին, և այս—բացի այն հողերից, վոր առաջներումն ել գյուղացիների ձեռքումն ելին դարձնվում: Սա փաստ է և վոչ թե խոստում:

Ապա, Խորհրդային իշխանութիւնն եքսպրոպրիացիայի յենթարկեց կապիտալիստների դասակարգը, իսկ նրանցից բանկերը, գործարանները, յերկաթուղիները և արտադրութեան այլ գործիքներն ու միջոցները, դրանք սոցիալիստական սեփականութիւն հայտարարեց և այդ ձեռնարկութեանն զլուս կանգնեցրեց բանվոր դասակարգի լայն դուռն մարդկանց: Սա փաստ է և վոչ թե խոստում: (Յերկարատե ծափահարութիւններ):

Ապա, նոր սոցիալիստական հիմունքների վրա, նոր տեխնիկական բազայով կադմակերպելով արդյունաբերութիւնն ու գյուղատնտեսութիւնը՝ Խորհրդային իշխանութիւնը հասավ այն բանին, վոր ներկայումս ԽՍՀՄ հողագործութիւնը մեկ և կես անգամ ավելի արտադրանք է տալիս, քան նախապատերազմյան ժամանակ, ինդուստրիան տալիս է յոթն անգամ ավելի արտադրանք, քան նախապատերազմյան ժամանակ, իսկ ժողովրդական յեկամուան աճել է չորս անգամ՝ համեմատած նախապատերազմյան ժամանակի հետ: Այս բոլորը փաստեր են և վոչ թե խոստումներ: (Յերկարատե ծափահարութիւններ):

Ապա, Խորհրդային իշխանութիւնը վոչնչացրեց գործադրկութիւնը, կիրառեց կյանքում աշխատանքի իրավունքը, հանգստի իրավունքը, կրթութեան իրավունքը, բանվորների, գյուղացիների և ինտելիգենցիայի համար ազատ հովեց լավագոյն նյութական և կուլտուրական պայմաններ, ազատ հովեց ընդհանուր, ուղղակի և հալածար ընտրական իրավունքի կենսագործումը՝ քաղաքացիների դադունի քիւարկութեան պայմաններում: Այս բոլորը փաստեր են և վոչ թե խոստումներ: (Յերկարատե ծափահարութիւններ):

Վերջապէս, ԽՍՀՄ տվեց նոր Սահմանադրութեան նախագիծ, վորը վո'չ թե խոստում է, այլ այդ հանրաժանութ փաստերի զբանցում և որենսդրական ամրապնդում, դրանցումն ու որենսդրական ամրապնդումն այն բանի, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված:

Հարց է ծագում. այս ամենից հետո ինչի յե հանդում գերմանական ոֆիցիոզի պարոնները շաղակրատութիւնը «սոցիալմիլիոնայն գյուղերի» մասին, յեթե վոչ այն բանին, վոր նրանք նպատակ են դրել թագցնելու ժողովրդից ճամարութիւնը ԽՍՀ Միութեան մասին, մոլորեցնելու ժողովրդին, խաբելու նրան:

Սրանք են փաստերը: Իսկ փաստերը, ինչպէս ասում են, համառ բան են: Գերմանական ոֆիցիոզի պարոնները կարող են ասել՝ ավելի վատ փաստերի համար: (Ընդհանուր ծիծաղ): Բայց այն ժամանակ նրանց կարելի յե պատասխանել ուսական հայտնի ասացվածքի այս խոսքերով՝ «հիմարների համար որենք չկա»: (Ուրախ ծիծաղ, յերկարատե ծափահարութիւններ):

Քննադատների յերբորդ խումբը հակառակ չե ընդունելու Սահմանադրութեան նախագիծի վորոչ արժանիքները, նա դրական յերեուցթ է համարում այդ նախագիծը, բայց այդ խումբը՝ արի ու տես, վոր շատ է կասկածում, թե կարելի կլինի՞ արդոք այդ Սահմանադրութեան մի շարք դրույթները կենսագործել, վորովհետեւ նա համոզված է, վոր այդ դրույթներն ընդհանրապէս անիրագործելի յեն և պետք է մնան թղթի վրա: Սրանք, մեզմ ասած, սկեպտիկներ են: Դրանք, այդ սկեպտիկները, գոյութիւն ունեն բոլոր յերկրներում:

Պետք է ասել, վոր մենք դրանց առաջին անգամը չե, վոր հանդիպում ենք: Յերբ բոլշեիկները 1917 թ. վերցնում ելին իշխանութիւնը, սկեպտիկներն ասում ելին. բոլշեիկները, թերեւ, վատ մարդիկ չեն, բայց իշխանութեան գործը նրանց մոտ առաջ չի դնա, նրանք կտապալվեն: Սակայն իրականում դուրս յեկավ, վոր տապալվեցին վո'չ թե բոլշեիկները, այլ սկեպտիկները:

Վաղաքացիական պատերազմի և ոտաբերկրյա ինտեր-վենցիայի ժամանակ սկեպտիկներն այդ խումբն ասում եր. Ուրհադային իշխանութիւնն, իհարկե, վատ բան չէ, բայց Դենիկինը Կոլչակի հետ մեկտեղ, պլյուս ոտաբերկրացիները, թերևս կհաղթահարեն նրան: Սակայն, իրականում դուրս յեկալ, վոր սկեպտիկներն այստեղ ել սխալվեցին իրենց հաշիվներում:

Յերբ Ուրհադային իշխանութիւնը հրապարակեց առաջին հնգամյա պլանը, սկեպտիկները նորից ասպարեղ յեկան, ասելով. հնգամյակը, իհարկե, լավ բան է, բայց նա հազիվ թէ իրագործելի լինի. պետք է յենթադրել, վոր բոլշևիկներն մոտ հնգամյակի դործը գլուխ չի դա: Սակայն, փաստերը ցույց տվին, վոր սկեպտիկների բախտը նորից չբանեց—հնգամյա պլանն իրագործվեց չորս տարում:

Նույն բանը պետք է ասել նոր Սահմանադրութեան նախագծի և սկեպտիկների կողմից այդ Սահմանադրութեան քննադատութեան մասին: Բաւական եր հրապարակել նախագիծը, վորպեսզի քննադատներն այդ խումբը նորից բեմ դուրս գար իր տաղտկալի սկեպսիսով, Սահմանադրութեան մի քանի դրույթների իրագործելիութեան վերաբերյալ իր կասկածներով: Վոչ մի հիմք չկա կասկածելու այն մասին, վոր սկեպտիկները կտապալվեն նաև տվյալ դեպքում, կտապալվեն այժմ նույնպես, ինչպես քանիցս տապալվել են անցյալում:

Քննադատների չորրորդ խումբը, գրոհելով նոր Սահմանադրութեան նախագծի վրա, բնութագրում է այն վորպես «տեղաշարժ դեպի աջ», վորպես «հրաժարումն պրոլետարիատի ղեկատարութեան», վորպես «բոլշևիկյան ռեժիմի վերացում»: «Բոլշևիկները դեպի աջ ձուլվեցին, այդ փաստն»—ասում են նրանք զանազան ձայներով: Այդ տեսակետից առանձնապես ջանք են գործ դնում մի քանի լեհական և մասամբ ամերիկյան թերթեր:

Ի՞նչ կարելի չէ ասել այդ, թող ներվի ասել, քննադատների մասին:

Յեթե բանվոր դատակարգի ղեկատարութեան բազայի ըն-

դարձակումը և ղեկատարութեան վերածումը հասարակութեան պետական ղեկավարման ավելի ձևուն, հետևաբար՝ ավելի հզոր սխտեմի՝ մեկնաբանվում է նրանց կողմից վոչ վորպես բանվոր դատակարգի ղեկատարութեան ռեժիմացում, այլ վորպես նրա թուլացում կամ նույնիսկ վորպես հրաժարումն դրանից, ասլա թուլատրելի չէ հարցնել. իսկ ընդհանրապես ղեկման արդյոք այդ պարոնները, թէ ինչ բան է բանվոր դատակարգի ղեկատարութեան:

Յեթե սոցիալիզմի հաղթութեան որենսդրական ամրապնդումը, ինդուստրացման, կոլեկտիվացման ու դեմոկրատացման հաջողութիւնների որենսդրական ամրապնդումը նրանց մոտ կոչվում է «տեղաշարժ դեպի աջ», ասլա թուլատրելի չէ հարցնել. իսկ ընդհանրապես ղեկման արդյոք այդ պարոնները, թէ ինչով է տարբերվում ձախն աջից: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափահարութիւններ):

Տարակույս չի կարող լինել, վոր այդ պարոնները վերջնականապես խճճվել են Սահմանադրութեան նախագծի իրենց քննադատութեան մեջ և խճճվելով՝ չիօթել են աջը ձախն հետ:

Այդ առթիւ չի կարելի չհիշել ճորտ տնային «աղջիկ» Պելագեյային—Գոգոլի «Մեռյալ հոգիները»: Նա, ինչպես պատմում է Գոգոլը, հանձն առավ մի անգամ ճանապարհ ցույց տալ Չիչիկովի կառապան Սելիֆանին, բայց չկարողանալով տարբերել ճանապարհի աջ կողմը նրա ձախ կողմից, չիօթվեց և անհարմար դրութեան մեջ ընկավ: Պետք է ընդունել, վոր մեր քննադատները լեհական թերթերից, չնայած նրանց ամբողջ ամբիցիային, այնուամենայնիւ հետու չեն գնացել «Մեռյալ հոգիները» ճորտ տնային «աղջիկ» Պելագեյայի հասկացողութեան մակարդակից: (Ծափահարութիւններ): Յեթե կհիշեք, կառապան Սելիֆանը հարկաւ վոր համարեց չչարել Պելագեյային՝ աջը ձախն հետ չիօթելու համար, ասելով նրան. «Եյ, դու, սեպտուտիկ... չգիտես, թէ վորտեղ է աջը, վորտեղ՝ ձախը»: Յեւ կարծում եմ, վոր հարկաւոր եր հենց այդպես ել չչարել մեր ձախողակ քննադատներին, ասելով նրանց. Եյ, դուք, վա՛յ-քննա-

դատներ... չգիտեք, թե վորտեղ ե անք, վորտեղ՝ ձախը: (Յերկարատև ծափահարություններ):

Վերջապես, քննադատների մի խումբ ևս: Յեթե նախորդ խումբը Սահմանադրութեան նախագիծը մեղադրում ե բան-
վոր դատակարգի գիտատուրայից հրաժարվելու համար, ա-
պա այս խումբը մեղադրում ե նրան, ընդհակառակը, այն
բանի համար, վոր նա վոչինչ չի փոխում ՍՍՀՄ մեջ դոյու-
թյուն ունեցող դրութեան մեջ, վոր նա՝ ձեռք չի տալիս բան-
վոր դատակարգի գիտատուրային, թույլ չի տալիս քաղա-
քական կուսակցությունների ադատություն և ուժի մեջ ե
պահում կոմունիստների կուսակցութեան ներկա ղեկավար
գերբը ՍՍՀՄ մեջ: Ընդամին քննադատներն այդ խումբը
դատում ե, վոր ՍՍՀՄ մեջ կուսակցությունների ազատու-
թեան բացակայութեանը գեմոկրատիզմի հիմքերի խախտ-
ման նշան ե:

Յեա պետք ե խոստովանեմ, վոր նոր Սահմանադրու-
թեան նախագիծն իրոք ուժի մեջ ե պահում բանվոր դատա-
կարգի գիտատուրայի ուժիմը, ինչպես նաև անփոփոխ ե
թողնում Կոմունիստական կուսակցութեան ներկա ղեկավար
գերբը ՍՍՀՄ մեջ: (Բուռն ծափահարություններ): Յեթե
հարգելի քննադատները դա Սահմանադրութեան նախագիծի
թերութիւնն են համարում, ապա կարելի յե միայն անսո-
սալ այդ մասին: Իսկ մենք, բոլորիկներս, դա համարում
ենք Սահմանադրութեան նախագիծի արժանիքը: (Բուռն ծա-
փահարություններ):

Ինչ վերաբերում ե տարբեր քաղաքական կուսակցու-
թյունների ազատութեանը, ապա այստեղ մենք մի քիչ այլ
հայացքներ ենք պաշտպանում: Կուսակցութեանը դատա-
կարգի մի մասն ե, նրա առաջավոր մասը: Մի քանի կու-
սակցություններ, նշանակում ե՝ նաև կուսակցությունների
ազատություն, կարող են դոյություն ունենալ միմիայն այն-
պիսի հասարակութեան մեջ, վորտեղ կան հակամարտ դա-
տակարգեր, վորոնց շահերը թշնամաբան են ու անհաշտ,
վորտեղ կան, ասենք, կապիտալիստներ ու բանվորներ,
կալվածատերեր ու գյուղացիներ, կուլակներ ու չբավորու-

թյուն և այլն: Բայց ՍՍՀՄ մեջ չկան այլևս այնպիսի դա-
տակարգեր, ինչպիսիք են կապիտալիստները, կալվածատե-
րերը, կուլակները և այլն: ՍՍՀՄ մեջ կա միայն յերկու
դատակարգ՝ բանվորներն ու գյուղացիները, վորոնց շահերը
վո՛չ միայն թշնամական չեն, այլ ընդհակառակը—բարեկա-
մական են: Հետևաբար, ՍՍՀՄ մեջ հող չկա մի քանի կու-
սակցությունների դոյութեան համար, ուրեմն նշանակում ե՝
նաև այդ կուսակցությունների ազատութեան համար:
ՍՍՀՄ մեջ հող կա միայն մի կուսակցութեան՝ Կոմունիս-
տական կուսակցութեան համար: ՍՍՀՄ իութեան մեջ կարող
ե դոյություն ունենալ միայն մի կուսակցություն—կոմու-
նիստների կուսակցութեանը, վորը խիզախորեն և մինչև
վերջը պաշտպանում ե բանվորների ու գյուղացիներին շա-
հերը: Իսկ վոր նա վատ չի պաշտպանում այդ դատակարգե-
րի շահերը, սրանում հաղիվ թե վորեւ տարակույս լինի:
(Բուռն ծափահարություններ):

Խոսում են գեմոկրատիայի մասին: Բայց ի՞նչ բան ե
գեմոկրատիան: Դեմոկրատիան կապիտալիստական յերկրնե-
րում, վորտեղ կան հակամարտ դատակարգեր, վերջին հաշ-
վով գեմոկրատիա յե ուժեղների համար, գեմոկրատիա յե
ունեոր փոքրամասնութեան համար: Դեմոկրատիան ՍՍՀՄ
մեջ, ընդհակառակը, գեմոկրատիա յե աշխատավորների
համար, այսինքն՝ գեմոկրատիա յե բոլորի համար:
Բայց դրանից հետևում ե, վոր գեմոկրատիզմի հիմքերը
խախտվում են վո՛չ թե ՍՍՀՄ նոր Սահմանադրութեան
նախագիծի, այլ բուրժուական սահմանադրությունների կող-
մից: Ահա թե ինչու յես կարծում եմ, վոր ՍՍՀՄ Սահ-
մանադրութեանը միակ մինչև վերջը գեմոկրատական սահ-
մանադրութեանն ե աշխարհում:

Այսպես ե բանը ՍՍՀՄ նոր Սահմանադրութեան նա-
խագիծի բուրժուական քննադատութեան վերաբերմամբ:

ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐ ՅԵՎ ԼՐԱՅՈՒՄՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Անցնենք Սահմանադրութեան նախագծի շուրջը յեղած ուղղումների և լրացումների հարցին, վորոնք մտցված են քաղաքացիների կողմից նախագծի համաժողովրդական քննարկման ժամանակ:

Սահմանադրութեան նախագծի համաժողովրդական քննարկումը, ինչպես հայտնի չէ, բավական նշանակալից քանակութեամբ ուղղումներ և լրացումներ տվեց: Դրանք բոլորը հրապարակված են խորհրդային մամուլում: Նկատի ունենալով ուղղումների մեծ բազմազանութիւնը և նրանց վոչ-միատեսակ արժեքը, հարկ կլինեմք, իմ կարծիքով, բացանել դրանք յերեք կատեգորիայի:

Առաջին կատեգորիայի ուղղումների տարրերիչ գիծն այն է, վոր դրանք խոսում են վոչ թէ Սահմանադրութեան հարցերի մասին, այլ ապագա որենսդրական մարմինների ընթացիկ որենսդրական աշխատանքի հարցերի մասին: Ապահովագրման առանձին հարցեր, կոլտնտեսային շինարարութեան մի քանի հարցեր, արդյունաբերական շինարարութեան մի քանի հարցեր, ֆինանսական դործի հարցեր, սրանք են այդ ուղղումների թեմաները: Ինչպես յերևում է, այս ուղղումների հեղինակները չեն պարզել իրենց համար սահմանադրական հարցերի և ընթացիկ որենսդրութեան հարցերի միջև յեղած տարբերութիւնը: Հենց այդ պատճառով ել նրանք ջանք են դործ դնում Սահմանադրութեան մեջ խցկել, վորքան կարելի չէ, շատ որենքներ, դործը տանելով այն ուղղութեամբ, վորպեսզի Սահմանադրութիւնը վերած-

վի որենքների հավաքածուի նման մի բանի: Բայց Սահմանադրութիւնն որենքների հավաքածու չէ: Սահմանադրութիւնը հիմնական որենք է, և միմիայն հիմնական որենք: Սահմանադրութիւնը չի բացառում, այլ յենթադրում է ապագա որենսդրական մարմինների ընթացիկ որենսդրական աշխատանքը: Սահմանադրութիւնն իրավաբանական հիմք է տալիս այդպիսի մարմինների ապագա որենսդրական գործունեութեան համար: Այս պատճառով այդ տեսակի ուղղումներն ու լրացումները, վորպես Սահմանադրութեան հետ ուղղակի առնչութիւն չունեցող, իմ կարծիքով պետք է ուղղվեն յերկրի ապագա որենսդրական մարմիններին:

Յերկրորդ կատեգորիային պետք է վերադրել այնպիսի ուղղումներն ու լրացումները, վորոնք փորձում են Սահմանադրութեան մեջ պատմական տեղեկանքների տարրեր մտցնել կամ դեկլարացիայի տարրեր այն մասին, ինչի վոր դեռ չի հասել խորհրդային իշխանութիւնը և ինչի վոր նա պետք է հասնի ապագայում: Նշել Սահմանադրութեան մեջ, թէ ինչպիսի դժվարութիւններ են հաղթահարել յերկարատե տարիների ընթացքում կուսակցութիւնը, բանվոր դասակարգն ու բոլոր աշխատավորները սոցիալիզմի հաղթութեան համար մղվող կռիւմ, մատնանշել Սահմանադրութեան մեջ խորհրդային շարժման վերջնական նպատակը, այն է՝ լիակատար կոմունիստական հասարակութեան կառուցումը, սրանք են այդ ուղղումների թեմաները, վորոնք կրկնվում են դանաղան վարիացիաներով: Յես կարծում եմ, վոր Սահմանադրութեան հետ ուղղակի առնչութիւն չունեցող այդպիսի ուղղումներն ու լրացումները նույնպես պետք է մի կողմ դրվեն: Սահմանադրութիւնը գրանցումն և որենսդրական ամրապնդումն է այն նվաճումների, վորոնք արդեն ձեռք են բերված և ապահովված են: Յեթե մենք չենք ուզում աղավաղել Սահմանադրութեան այս հիմնական բնույթը, մենք չպետք է այն լցենք պատմական տեղեկանքներով անցյալի մասին կամ դեկլարացիաներով իՍՂՄ աշխատավորների ապագա նվաճումների մասին: Այդ դործի համար մենք ուրիշ ուղիներ և ուրիշ փաստաթղթեր ունենք:

Վերջապես, յերրորդ կատեգորիային պետք է վերադրել այնպիսի ուղղումներն ու լրացումները, վորոնք ուղղակի առնչություն ունեն Սահմանադրության նախագծի հետ:

Այս կատեգորիայի ուղղումների նշանակալից մասը խմբադրական բնույթ ունի: Այս պատճառով դրանք կարելի չէր հանձնել ներկա Համադրամարի խմբադրական հանձնա-
ժողովին, վորը, յես կարծում եմ, կատեղծի Համադրամարը, հանձնարարելով նրան նոր Սահմանադրության տեքստի վերջնական խմբադրությունը սահմանելը:

Ինչ վերաբերում է յերրորդ կատեգորիայի մնացած ուղղումներին, ապա դրանք ավելի եյական նշանակություն ունեն և նրանց մասին, ըստիս, հարկ կլինի մի քանի խոսք ասել այստեղ:

1) Ամենից առաջ Սահմանադրության նախագծի առաջին հոդվածի վերաբերյալ ուղղումների մասին: Կա չորս ուղղում: Վրոմանք առաջարկում են «բանվորների և գյուղացիների պետություն» բառերի տեղ ասել՝ «աշխատավորների պետություն»: Ուրիշներն առաջարկում են՝ «բանվորների և գյուղացիների պետություն» բառերին ավելացնել՝ «և աշխատավոր ինտելիգենցիայի»: Յերրորդներն առաջարկում են «բանվորների և գյուղացիների պետություն» բառերի փոխարեն ասել՝ «ԽՍՀՄ տերիտորիայում բնակվող բոլոր ռասաների և ազգությունների պետություն»: Չորրորդներն առաջարկում են «գյուղացիների» բառը փոխարինել՝ «կոլտնտեսականների» բառով կամ՝ «սոցիալիստական հողագործության աշխատավորների» բառերով:

Հարկ կա՞րդյոք ընդունել այս ուղղումները: Յես կարծում եմ, վոր հարկ չկա:

Ինչի՞ մասին է խոսում Սահմանադրության նախագծի առաջին հոդվածը: Նա խոսում է խորհրդային հասարակության դասակարգային կազմի մասին: Կարո՞ղ ենք արդյոք մենք, մարքսիստներս, դանց առնել Սահմանադրության մեջ մեր հասարակության դասակարգային կազմի հարցը: Վո՞չ, չենք կարող: Խորհրդային հասարակությունը բաղկացած է, ինչպես հայտնի չէ, յերկու դասակարգերից,

բանվորներից ու գյուղացիներից: Սահմանադրության նախագծի առաջին հոդվածը հենց սրա մասին էլ խոսում է: Հետևաբար, Սահմանադրության նախագծի առաջին հոդվածը ճիշտ է արտացոլում մեր հասարակության դասակարգային կազմը: Կարող են հարցնել՝ իսկ աշխատավոր ինտելիգենցիա՞ն: Ինտելիգենցիան յերեք դասակարգ չի յեղել և չի կարող լինել, —նա յեղել է և մնում է միջնախավ, վոր իր անդամներին հավաքարկում է հասարակության բոլոր դասակարգերից: Հին ժամանակ ինտելիգենցիան իր անդամներին հավաքարկում էր ազնվականներից, բուրժուազիայից, մասամբ գյուղացիներից և միայն ամենամանչան չափով բանվորներից: Մեր խորհրդային ժամանակում ինտելիգենցիան իր անդամներին հավաքարկում է գլխավորապես բանվորներից ու գյուղացիներից: Բայց ինչպես էլ վոր նա հավաքարկվի և ինչ բնույթ էլ վոր կրի, ինտելիգենցիան այնուամենայնիվ միջնախավ է և վոչ թե դասակարգ:

Չի՞ դիպչում արդյոք այս հանդամանքն աշխատավոր ինտելիգենցիայի իրավունքներին: Ամենևին: Սահմանադրության նախագծի առաջին հոդվածը խոսում է վո՞չ թե խորհրդային հասարակության տարբեր շերտերի իրավունքների մասին, այլ այդ հասարակության դասակարգային կազմի մասին: Խորհրդային հասարակության տարբեր շերտերի իրավունքների մասին, այդ թվում՝ աշխատավոր ինտելիգենցիայի իրավունքների մասին, խոսվում է գլխավորապես Սահմանադրության նախագծի տասերորդ և տասնմեկերորդ գլուխներում: Այդ գլուխներից պարզ յերևում է, վոր բանվորները, գյուղացիները և աշխատավոր ինտելիգենցիան միանգամայն իրավահավասար են յերկրի տնտեսական, քաղաքական, հասարակական և կուլտուրական կյանքի բոլոր վիճակներում: Հետևաբար, աշխատավոր ինտելիգենցիայի իրավունքներին դիպչելու մասին խոսք անգամ չի կարող լինել:

Նույն բանը պետք է ասել ԽՍՀՄ կազմի մեջ մտնող ազգերի և ռասաների մասին: Սահմանադրության նախագծի յերկրորդ գլխում արդեն ասված է, վոր ԽՍՀՄ ի-

բաւլահաւասար ազգերի ազատ միութիւնն է: Արժե՞ արդէյոք կրկնել այդ ֆորմուլան Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածում, վորը խոսում է վո՛չ թէ խորհրդային հասարակութեան ազգային կազմի, այլ նրա դասակարգային կազմի մասին: Պարզ է, վոր չարժե: Ինչ վերաբերում է ԽՍՀՄ կազմի մեջ մտնող ազգերի և ռասաների իրավունքներին, ապա դրանց մասին խոսվում է Սահմանադրութեան նախագծի յերկրորդ, տասերորդ և տասնմեկերորդ գլուխներում: Այդ գլուխներից պարզ յերևում է, վոր ԽՍՀՄ ազգերն ու ռասաները միատեսակ իրավունքներ են վայելում յերկրի տնտեսական, քաղաքական, հասարակական ու կուլտուրական կյանքի բոլոր վտորտներում: Հետևաբար, խոսք անգամ չի կարող լինել ազգային իրավունքներին դիպչելու մասին:

Նմանապես սխալ կլիներ «գյուղացի» բառը փոխարինել «կոլտնտեսական» բառով, կամ «սոցիալիստական հողատրուածութեան աշխատավոր» բառերով: Նախ՝ գյուղացիների մեջ, բացի կոլտնտեսականներից, կան դեռևս մի միլիոնից ավելի վոչ-կոլտնտեսականների տնտեսութիւններ: Ի՞նչպէս վարվել նրանց հետ: Արդէյոք այդ ուղղման հեղինակները չե՞ն մտածում հաշիւից դուրս դրել նրանց: Այդ խելացի չէր լինի: Յերկրորդ՝ յեթե գյուղացիների մեծամասնութիւնն սկսել է կոլտնտեսութիւն վարել, ապա այդ դեռ չի նշանակում, վոր նա դադարել է գյուղացիութիւն լինելուց, վոր նա չունի այլևս իր անձնական տնտեսութիւնը, սեփական բակը և այլն: Յերկրորդ՝ այն ժամանակ կարիք կլինի «բանվոր» բառը նույնպէս փոխարինել «սոցիալիստական արդյունաբերութեան աշխատավոր» բառերով, վորը, տակաջն, ուղղման հեղինակները, չդիտես ինչ պատճառով, չեն առաջարկում: Վերջապէս, մի՞թէ մեզ մոտ արդեն անհետացել են բանվորների դասակարգը և գյուղացիների դասակարգը: Իսկ յեթե նրանք չեն անհետացել, ապա արժե՞, արդէյոք, ջնջել բառարանից նրանց համար սահմանված անունները: Ուղղման հեղինակներն, ըստ յերեւութին, աչքի առաջ ունեն վո՛չ թէ ներկա, այլ անպակաս համարում են

Վտրութիւնը, յերբ այլևս դասակարգեր չեն լինի և յերբ բանվորներն ու գյուղացիները կվերածվեն միասնական կոմունիստական հասարակութեան աշխատավորների: Հետևաբար, նրանք բացահայտորեն առաջ են վաղում: Բայց Սահմանադրութիւնը կազմելիս պետք է յենել վո՛չ թէ ապագայից, այլ ներկայից, նրանից, ինչ վոր արդեն կա: Սահմանադրութիւնը չի կարող և չպետք է առաջ վաղի:

2) Այնուհետև գալիս է Սահմանադրութեան նախագծի տասնյոթերորդ հոդվածի վերաբերյալ ուղղումը: Ուղղումն այն է, վոր առաջարկում են Սահմանադրութեան նախագծից բոլորովին դուրս դրել տասնյոթերորդ հոդվածը, վորը խոսում է Միութենական Հանրապետութիւնների համար ԽՍՀՄ-ից ազատորեն դուրս գալու իրավունք պահպանելու մասին: Յեա կարծում եմ, վոր այդ առաջարկը ճիշտ չէ, ուստի և չպետք է ընդունվի Համադրումարի կողմից: ԽՍՀՄ իրավահաւասար Միութենական Հանրապետութիւնների ազատական միութիւնն է: Սահմանադրութիւնից հանել ԽՍՀՄ-ից ազատորեն դուրս գալու իրավունքի վերաբերյալ հոդվածը, նշանակում է խախտել այդ Միութեան կամավոր բնույթը: Կարո՞ղ ենք մենք դիմել այդ քայլին: Յեա կարծում եմ, վոր մենք չենք կարող և չպետք է դիմենք այդ քայլին: Ասում են, վոր ԽՍՀՄ մեջ չկա վոչ մի հանրապետութիւն, վորը ցանկանար դուրս գալ ԽՍՀՄ կազմից, վոր այդ նկատառումով տասնյոթերորդ հոդվածը գործնական նշանակութիւն չունի: Վոր մեզ մոտ չկա վոչ մի հանրապետութիւն, վորը ցանկանար դուրս գալ ԽՍՀՄ կազմից, այդ, իհարկէ, ճիշտ է: Բայց դրանից բնավ չի հետևում, վոր մենք Սահմանադրութեան մեջ չպետք է Ֆիքսացիայի յենթարկենք Միութենական Հանրապետութիւնների իրավունքը՝ ազատորեն դուրս գալու ԽՍՀՄ-ից: ԽՍՀՄ մեջ չկա նաեւ այնպիսի Միութենական Հանրապետութիւն, վորը ցանկանար ճնշել մի այլ Միութենական Հանրապետութիւն: Բայց դրանից բնավ չի հետևում, վոր ԽՍՀՄ Սահմանադրութիւնից պետք է դուրս հանվի Միութենական հանրապետ-

տալթյուններն իրավունքներն հաճախաբար թյան մասին խոսող հոգւածը:

3) Ապա առաջարկ կա՝ Սահմանադրութեան նախագծի յերկրորդ գլուխը լրացնել մի նոր հոդւածով, վորի բովանդակութեան այն է, թե ավտոնոմ խորհրդային սոցիալիստական հանրապետութիւնները, տնտեսական և կուլտուրական զարգացման համապատասխան մակարդակի հասնելիս, կարող են վերափոխել միութենական խորհրդային սոցիալիստական հանրապետութիւններ: Կարելի՞ չէ արդէնք ընդունել այդ առաջարկը: Յետ կարծում եմ, վոր չպետք է ընդունել այն: Այն ճիշտ չէ վո՛չ միայն իր բովանդակութեամբ, այլև իր պատճառաբանութիւններով: Ձի կարելի ավտոնոմ հանրապետութիւններն փոխադրումը միութենական հանրապետութիւններն կարգը՝ պատճառաբանել նրանց տնտեսական ու կուլտուրական հասունութեամբ, ինչպես նաև չի կարելի այս կամ այն հանրապետութիւնն ավտոնոմ հանրապետութիւններն ցուցակում թողնելը պատճառաբանել նրա տնտեսական և կուլտուրական հետամնացութեամբ: Դա կլինէր վո՛չ մարքսիստական, վո՛չ լենինյան մոտեցում: Որինակ, Թաթարական Հանրապետութիւնն ավտոնոմ է մնում, իսկ Ղազախական Հանրապետութիւնը դառնում է միութենական, բայց այդ դեռ չինչա՞նակում, վոր Ղազախական Հանրապետութիւնը կուլտուրական ու տնտեսական զարգացման տեսակետից ավելի բարձր է կանգնած, քան Թաթարական Հանրապետութիւնը: Բոլորովին ընդհակառակը: Նույնը կարելի չէ ասել նաև, որինակ, Մերձվոլդիան Գերմանացիների Ավտոնոմ Հանրապետութեան և Կիրգիզական Միութենական Հանրապետութեան մասին, վորոնցից առաջինը կուլտուրական ու տնտեսական տեսակետից ավելի բարձր է, քան յերկրորդը, թեպետև մնում է ավտոնոմ հանրապետութիւն:

Վորոնք են այն հատկանիշները, վորոնց առկայութիւնը հիմք է տալիս ավտոնոմ հանրապետութիւնները միութենական հանրապետութիւններն կարգը փոխադրելու:

Դրանք, այդ հատկանիշները, յերեք են:

Նախ՝ անհրաժեշտ է, վոր հանրապետութիւնը ծայրերկրային լինի, ամեն կողմից չըջալատւած չլինի ԽՍՀՄ տերիտորիայով: Ինչո՞ւ: Վորովհետև յեթե Միութենական հանրապետութեանն իրավունք է վերապահւում դուրս գալու ԽՍՀ Միութեանից, ապա անհրաժեշտ է, վոր Միութենական դարձած այդ հանրապետութիւնը հանրափորութիւն ունենա տրամաբանորեն ու փաստորեն հարց դնել իր դուրս գալու մասին ԽՍՀՄ-ից: Իսկ այդպիսի հարց կարող է դնել միմիայն այնպիսի հանրապետութիւն, վորը, ասենք, սահմանակից է վորեւէ ոտար պետութեան և, հետևաբար, ամեն կողմից չըջալատւած չէ ԽՍՀՄ տերիտորիայով: Իհարկէ, մեզ մոտ չկան այնպիսի հանրապետութիւններ, վորոնք փաստորեն հարց դնելին ԽՍՀՄ-ից դուրս գալու մասին: Բայց քանի վոր Միութենական հանրապետութեանն իրավունք է վերապահւում դուրս գալու ԽՍՀՄ-ից, ապա հարկավոր է դործն այնպես դնել, վոր այդ իրավունքը դատարկ և անփորձ թղթի կտոր չգառնա: Վերցնենք, որինակ, Բաշկիր մասս թղթի կտոր չգառնա: Հանրապետութիւնը: Յենթա՞դրենք, թե այդ ավտոնոմ հանրապետութիւններն անց ենք կացրել միութենական հանրապետութիւններն կարգը: Կկարողանային արդո՞ք նրանք տրամաբանորեն կամ փաստորեն հարց դնել իրենց դուրս գալու մասին ԽՍՀՄ-ից: Վո՛չ, չեն կարողանա: Ինչո՞ւ: Վորովհետև նրանք բոլոր կողմերից չըջալատւած են խորհրդային հանրապետութիւններով ու մարդերով և նրանք, իսկապես ասած, տեղ չունեն ԽՍՀՄ կազմից դուրս գալու: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափախարութիւններ): Այդ պատճառով ել այդպիսի հանրապետութիւնները միութենական հանրապետութիւններն կարգն անցկացնելը սխալ կլինէր:

Յերկրորդ, անհրաժեշտ է, վորպեսզի այն ազգութիւնը, վոր խորհրդային հանրապետութեանն իր անունն է տվել, քիչ թե շատ կոմպակտ մեծամասնութիւն ներկայացնի հանրապետութեան մեջ: Վերցնենք, որինակ, Ղրիմի Ավտոնոմ Հանրապետութիւնը: Նա ծայրամասային հանրապետութիւն է, բայց Ղրիմի թաթարները մեծամասնու-

թյուն չունեն այդ հանրապետութեան մեջ, ընդհակառակը, նրանք այնտեղ փոքրամասնութիւն են ներկայացնում: Հեռակարգ, սխալ և անտրամաբանական կլինէր Ղրթի Հանրապետութիւնը միութենական հանրապետութիւնների կարգն անցկացնել:

Յերրորդ, անհրաժեշտ է, վորպեսզի հանրապետութիւնը շատ եւ վտր չլինի իր բնակչութեան քանակութեան իմաստով, վորպեսզի նա, ասենք, ունենա վճ պակաս, այլ դոնէ մի միլիոնից ավելի բնակչութիւն: Ինչո՞ւ: Վորովհետեւ սխալ կլինէր յենթադրել, թէ մանր խորհրդային հանրապետութիւնը, վոր բնակչութեան նվազագույն քանակութիւն և աննշան բանակ ունի, կարող կլինէր պետական անկախ դոյութեան հոյս ունենալ: Հաղիլ թէ կարելի չէ կասկածել այն մասին, վոր իմպերիալիստական դիշատիչներն իսկույն եւթ իրենց ձեռքը կզցէին այն:

Յեա կարծում եմ, վոր առանց այս յերեք ուրիշի վատկանիչների առկայութեան, սխալ կլինէր ներկա պատմական մոմենտում հարց դնել այս կամ այն ավտոնոմ հանրապետութիւնը միութենական հանրապետութիւնների կարգն անցկացնելու մասին:

4) Այնուհետեւ առաջարկում են 22-րդ, 23-րդ, 24-րդ, 25-րդ, 26-րդ, 27-րդ, 28-րդ և 29-րդ հոդվածներում ջնջել միութենական հանրապետութիւնների վարչական-տերիտորիալ բաժանման մանրամասն թվարկումը յերկրների և մարդերի: Յեա կարծում եմ, վոր այդ առաջարկութիւնը նույնպէս անընդունելի չէ: ԽՍՀՄ մեջ կան մարդիկ, վորոնք պատրաստ են մեծ սիրով և անխոնջ կերպով ձեւել-փոխել յերկրներն ու մարդերը, դրանով խառնաշփոթութիւն և անվստահութիւն մտցնելով աշխատանքի մեջ: Սահմանադրութեան նախադիժն այդ մարդկանց համար սանձ է ստեղծում: Յեւ այդ շատ լավ է, վորովհետեւ այստեղ, ինչպէս և շատ ուրիշ բաներում, մեզ մոտ պահանջվում է վստահութեան միտոլոգիա, պահանջվում է կայունութիւն, սթարգութիւն:

5) Հինգերորդ ուղղումը վերաբերում է 33-րդ հոդ-

վածին: Աննպատեհահամար են համարում յերկու պալատների ստեղծումը և առաջարկում են վոջնացնել Ազգութիւնների Խորհուրդը: Յեա կարծում եմ, վոր այդ ուղղումը նույնպէս ճիշտ չէ: Միապալատային սխեման ավելի լավ կլինէր, քան յերկապալատայինը, յեթ եւ խՍՀՄ միասնական ազգային պետութիւն ներկայացնէր: Բայց ԽՍՀՄ, ինչպէս հայտնի չէ, բազմազգ պետութիւն է: Մեզ մոտ կա գերազույն մարմին, վորտեղ ներկայացված են ԽՍՀՄ բոլոր աշխատավորների ընդհանուր շահերը՝ անկախ նրանց ազգութիւնից: Դա—Միութեան Խորհուրդն է: Բայց ԽՍՀՄ ազգութիւնները, բացի ընդհանուր շահերից, ունեն նաեւ իրենց առանձին, յուրահատուկ շահերը, վորոնք կապված են նրանց ազգային առանձնահատկութիւնների հետ: Կարելի՞ չէ, արդոք, արհամարհել այդ յուրահատուկ շահերը: Վո՞չ, չի կարելի: Պե՞տք է արդոք հատուկ գերազույն մարմին, վորն արտացոլէր հենց այդ յուրահատուկ շահերը: Անպայման պետք է: Կասկած չի կարող լինել, վոր առանց այդպիսի մարմնի անհնարին կլինէր այնպիսի բազմազգ պետութիւնը կառավարելը, ինչպիսին ԽՍՀՄ է: Այդպիսի մարմին և հանդիսանում յերկրորդ պալատը, ԽՍՀՄ Ազգութիւնների Խորհուրդը:

Մատնանշում են յեւրոպական և ամերիկական պետութիւնների պառլամենտական պատմութիւնը, մատնանշում են այն, վոր յերկապալատային սխեման այդ յերկրներում միայն միևնույն է տվել, վոր յերկրորդ պալատը սովորաբար այլասերվում-դառնում է ռեակցիայի կենտրոն և արդելակ առաջնութեց շարժման դեմ: Այս բոլորը ճիշտ է: Բայց դա տեղի չէ ունենում այն պատճառով, վոր այդ յերկրներում պալատների միջև հավասարութիւն չկա: Ինչպէս հայտնի չէ, յերկրորդ պալատին հաճախ ավելի իրավունքներ են տալիս, քան առաջինին, և, այնուհետեւ, վորպէս կանոն, յերկրորդ պալատը կադակերսովում է վոչ-դեմոկրատական ճանապարհով, հաճախ նրա անդամներին վերեւից նշանակելու ճանապարհով: Անկասկած է,

վոր այդ միևնույնը չեն լինի, յեթե հավասարության մտցնենք պալատների միջև և յերկրորդ պալատը կազմակերպենք նույնպես զեմոկրատականորեն, ինչպես և առաջինը:

6) Այնուհետև առաջարկում են Սահմանադրութայն նախագծի մի լրացում, վորը պահանջում է յերկու պալատների անդամների քանակի հավասարեցում: Յեւ կարծում եմ, վոր այս առաջարկը կարելի կլիներ ընդունել: Դա, իմ կարծիքով, տալիս է ակներև քաղաքական սլոյուններ, վորովհետև ընդգծում է պալատների հավասարությունը:

7) Այնուհետև դալիս է Սահմանադրութայն նախագծի մի լրացում, վորի համաձայն առաջարկվում է Ազգությունների խորհրդի, ինչպես և Միութայն խորհրդի պատգամավորներին ընտրել ուղղակի ընտրությունների միջոցով: Յեւ կարծում եմ, վոր այս առաջարկը նույնպես կարելի կլիներ ընդունել: Ճիշտ է, դա կարող է ընտրությունների ժամանակ վորոշ տեխնիկական անհարմարություններ ստեղծել: Բայց դրա փոխարեն նա կտա քաղաքական մեծ շահում, վորովհետև նա պետք է բարձրացնի Ազգությունների խորհրդի հեղինակությունը:

8) Այնուհետև դալիս է 40-րդ հոդվածի լրացումը, վորի համաձայն առաջարկվում է Գերագույն խորհրդի Նախագահութայն իրավունք վերապահել հրատարակելու ժամանակավոր որենսդրական ակտեր: Յեւ կարծում եմ, վոր այս լրացումը ճիշտ չէ և Համագումարի կողմից չպետք է ընդունվի: Հարկավոր է, վերջապես, վերջ դնել այն դրությանը, յերբ որենսդրութայն է անում վո՛չ թե վորեւէ մի մարմին, այլ մարմինների մի ամբողջ շարք: Այդպիսի դրությունը հակասում է որենսդրի կայունության սկզբունքին: Իսկ որենսդրի կայունությունն այժմ մեղ պետք է ավելի, քան յերբեք: ԽՍՀՄ մեջ որենսդիր իշխանությունը պետք է իրականացվի միայն մի մարմնի, այն է՝ ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի կողմից:

9) Այնուհետև Սահմանադրութայն նախագծի 48-րդ հոդվածի նկատմամբ առաջարկում են մի լրացում, վորի

համաձայն պահանջում են, վորպեսզի ԽՍՀ Միութայն Գերագույն խորհրդի Նախագահութայն նախագահն ընտրվի վո՛չ թե ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի, այլ յերկրի ամբողջ բնակչութայն կողմից: Յեւ կարծում եմ, վոր այս լրացումը ճիշտ չէ, վորովհետև չի համապատասխանում մեր Սահմանադրութայն վորում: Ըստ մեր Սահմանադրութայն սխեմի՝ ԽՍՀՄ մեջ չպետք է լինի ամբողջ բնակչութայն կողմից, Գերագույն խորհրդի հետ միահավասար, ընտրվող միանձնյա նախագահ, վորը կարողանար իրեն հակադրել Գերագույն խորհրդին: ԽՍՀՄ մեջ նախագահը կոլեգիալ է, դա—Գերագույն խորհրդի Նախագահությունն է՝ ներառյալ նաև Գերագույն խորհրդի Նախագահութայն նախագահին, վորին ընտրում է վո՛չ թե ամբողջ բնակչութայնը, այլ Գերագույն խորհուրդը և վորը հաշվետու չէ Գերագույն խորհրդին: Պատմության փորձը ցույց է տալիս, վոր դերագույն մարմինների այսպիսի կառուցումն ամենից ավելի զեմոկրատական է, վորն ապահովում է յերկիրն անցանկալի պատահականություններից:

10) Այնուհետև դալիս է մի ուղղում նույն այդ 48-րդ հոդվածի նկատմամբ: Դա ասում է, ավելացնել ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի Նախագահութայն նախագահի տեղակալների քանակը մինչև 11, այն հաշվով, վորպեսզի յուրաքանչյուր Միութենական հանրապետութայնից մի տեղակալ լինի: Յեւ կարծում եմ, վոր այս ուղղումը կարելի կլիներ ընդունել, վորովհետև դա լավացնում է գործը և կարող է միայն ամրապնդել ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի Նախագահութայն հեղինակությունը:

11) Այնուհետև դալիս է ուղղում 77-րդ հոդվածի վերաբերյալ: Դա պահանջում է կազմակերպել մի նոր համամիութենական ժողովրդական կոմիտարիատ՝ Պաշտպանութայն Արդյունաբերութայն Ժողկոմատ: Յեւ կարծում եմ, վոր այս ուղղումը նույնպես հարկավոր է ընդունել (ծափափարուքյուններ), վորովհետև հասել է ժամանակն այն բանի համար, վոր առանձնացնենք մեր սրաշտպանութայն արդյունաբերությունը և համապատասխան ժողկոմատային

ձևավորում տանք նրան: Ինձ թվում է, վոր դա միայն կա-
րող է բարելավել մեր յերկրի պաշտպանության գործը:

12) Այնուհետև դալիս է Սահմանադրության նախագծի
124-րդ հոդվածի վերաբերյալ մի ուղղում, վորը սրահան-
ջում է փոփոխել այդ հոդվածն այն ուղղությամբ, վոր-
պեսզի արգելի կրոնական ծեսերի կատարումը: Յես կար-
ծում եմ, վոր այս ուղղումը հարկավոր է մերթեմ, վորպես
մեր Սահմանադրության վոգուն չհամապատասխանող:

13) Վերջապես դարձյալ մեկ ուղղում, վորն ալելի կամ
պակաս եյական բնույթ ունի: Յես խոսում եմ Սահմանա-
դրության նախագծի 135-րդ հոդվածի վերաբերյալ ուղղման
մասին: Այդ ուղղումն առաջարկում է ընտրական իրավունք-
ներին գրկել պաշտամունքի սպասավորներին, նախկին սպի-
տակ-գվարդիականներին, բոլոր այն նախկին մարդկանց ու
անձնավորություններին, վորոնք հանրագուտ աշխատանքով
չեն զբաղվում, կամ թե, համենայն դեպս, — սահմանափա-
կել այդ կատեգորիայի անձնավորությունների ընտրական
իրավունքները, տալով նրանց միայն ընտրելու, բայց վոչ
ընտրվելու իրավունք: Յես կարծում եմ, վոր այս ուղղու-
մը նույնպես պետք է մերթվի: Խորհրդային իշխանությունը
վոչ-աշխատավորական և շահագործող տարրերին ընտրական
իրավունքներից զրկել է վո՛չ թե հավիտենապես, այլ ժա-
մանակավորապես, մինչև վորոչ ժամանակաշրջան: Կար ժա-
մանակ, յերբ այդ տարրերը բացահայտ պատերազմ եյին
մղում ժողովրդի դեմ և հակադրոծում եյին խորհրդային
որենքներին: Նրանց ընտրական իրավունքից զրկելու վերա-
բերյալ խորհրդային որենքը Խորհրդային իշխանության պա-
տասխանն եր այդ հակադրոծությանը: Այդ չրջանից քիչ
ժամանակ չի անցել: Անցած ժամանակաշրջանում մենք հա-
սանք այն բանին, վոր շահագործող դատակարգերը վոչնչաց-
ված են, իսկ Խորհրդային իշխանությունը դարձել է ան-
հաղթելի ուժ: Արդյոք չի՞ հասել ժամանակը վերանայելու
այդ որենքը: Յես կարծում եմ, վոր ժամանակը հասել է:
Ասում են, թե դա վտանգավոր է, քանի վոր յերկրի գերա-
պետն մարմինների մեջ կարող են սողոսկել Խորհրդային

իշխանությանը թշնամի տարրեր, նախկին սպիտակ-գվար-
դիականներին, կուլակներին, տերտերներին վոմանք և այլն:
Բայց իսկապես այստեղ ի՞նչ կա վախենալու: Գայլերից
վախեցողն անտառ չպետք է դնա: (Ուրախ աշխուժություն
դափնիում, բուռն ծափահարություններ): Նախ՝ Խորհրդ-
դային իշխանությանը թշնամի յեն վոչ բոլոր նախկին կու-
լակները, սպիտակ-գվարդիականները կամ տերտերները:
Յերկրորդ՝ յեթե ժողովուրդը տեղ-տեղ թշնամի մարդիկ
ընտրի ել, ապա այդ կնշանակի, վոր մեր ազիտացիոն աշ-
խատանքը չափից դուրս վատ է զրված: Ե վոր մենք լիո-
վին արժանի եյինք ալգալիսի խաչտառակության. իսկ յեթե
մեր ազիտացիոն աշխատանքը բոլշեիկորեն ընթանա, ապա
ժողովուրդը՝ չի թողնի, վոր իր դերագույն մարմինների մեջ
լ՛իշամի մարդիկ մտնեն: Նշանակում է՝ հարկավոր է աշ-
խատել և վոչ թե նախալ (բուռն ծափահարություններ),
հարկավոր է աշխատել և վոչ թե սպասել, վոր ամեն ինչ
տրամադրվի պատրաստի ձևով, վարչական կարգադրու-
թյունների կարգով: Լենինը դեռ 1919 թվին ասում եր, վոր
հեռու չե այն ժամանակը, յերբ Խորհրդային իշխանությունն
ողտակար կհամարի մտցնելու ընդհանուր ընտրական իրա-
վունք՝ առանց վորեկ սահմանափակման: Ուշադրություն
դարձրեք՝ առանց վորեկ սահմանափակման: Այդ նա ասել է
այն ժամանակ, յերբ ոտարերկրյա ուղմական ինտերվեն-
ցիան դեռ վերացված չեր, իսկ մեր արդյունաբերությունը
և գյուղատնտեսությունը սոսկալի դրության մեջ եյին
դտնվում: Այդ ժամանակից ի վեր անցել է արդեն 17 տա-
րի: Ժամանակը չե՞ արդյոք, ընկերներ՛ր, կատարելու Լենի-
նի ցուցումը: Յես կարծում եմ, վոր ժամանակն է:

Ահա թե ինչ եր ասում Լենինը 1919 թվին «ՌԿ(բ)Կ
ծրագրի նախագիծ» իր աշխատության մեջ: Թույլ տվեք
կարդալ:

«Անցողիկ պատմական կարիքները սխալ կերպով
ընդհանրացնելուց խուսափելու համար՝ ՌԿ(բ)Կ պետք է
պարզաբանի աշխատավոր մասսաներին, վոր քաղաքա-
ցիների մի մասին ընտրական իրավունքներից զրկելը

Խորհրդային հանրապետություն մեջ բնավ չի վերաբերում, — ինչպես այդ լինում եր բուժուհի-դեմոկրատական հանրապետությունների մեծամասնություն մեջ, — ցմահ իրավագույն հայտարարվող վորոշ կարգի քաղաքացիների, այլ վերաբերում է միայն շահագործողներին, միայն նրանց, ովքեր՝ հակառակ սոցիալիստական Խորհրդային հանրապետության հիմնական որենքների, համառում են իրենց շահագործողական դրություն պաշտպանության դործում, կապիտալիստական հարաբերությունները պահպանման դործում: Հետևաբար, Խորհրդային հանրապետություն մեջ, մեկ կողմից, սոցիալիզմի որ-ավուր ամրապնդվելու և շահագործող մշտու կամ կապիտալիստական հարաբերությունները պահպանելու որակետով հնարավորություն ունեցող մարդկանց թիվը որ-ավուր կրճատվելու հետ միասին ինքնին պակասում է ընտրական իրավունքից զրկվողների տոկոսը: Այդ տոկոսը Ռուսաստանում այժմ հազիվ թե յերկու-յերեք տոկոսից ավելի լինի: Մյուս կողմից արտաքին հարձակումը դադարեցնելը և եքսպորտարիտությունների եքսպորտարիացիայի ավարտելն ամենամոտիկ ապագայում կարող է, վորոշ պայմաններում, ստեղծել այնպիսի դրություն, յերբ պրոլետարական պետական իշխանությունը կընտրի շահագործողների դեմագրություն ճնշման այլ յեղանակներ և կմտցնի ընդհանուր բնորական իրավունք՝ առանց վորևե սահմանափակման»: (Լենին, հատոր XXIV, էջ 94, Կուսհրատի հրատարակություն, 1935 թ.):

Թվում է, թե պարզ է:

Այսպես է դործը ԽՍՀՄ Սահմանադրության նախագծի շուրջն արված ուղղումների և լրացումների նկատմամբ:

VI

ԽՍՀՄ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Դատելով համարյա հինգ ամիս տեղը համաժողովրդական քննարկման արդյունքներից, կարելի յե յենթադրել, վոր Սահմանադրության նախագիծը համանություն կդառնի ներկա Համագումարի կողմից: (Բուռն ծափահարություն, վորոնք փոխարկվում են ովացիայի: Դահլինը վոտի յե կանգնում):

Մի քանի որից Խորհրդային Միությունը կունենա նոր, ծավալուն սոցիալիստական դեմոկրատիզմի սկզբունքների վրա կառուցված սոցիալիստական Սահմանադրություն:

Դա կլինի մի պատմական փաստաթուղթ, վորը պարզ ու սեղմ, համարյա արձանագրական վոճով, կխոսի ԽՍՀՄ մեջ սոցիալիզմի տարած հաղթության փաստերի մասին, կապիտալիստական ստրկությունից ԽՍՀՄ աշխատավորների ազատագրման փաստերի մասին, ԽՍՀՄ մեջ ծավալուն, մինչև վերջը հետևողական դեմոկրատիայի հաղթության փաստերի մասին:

Դա կլինի մի փաստաթուղթ, վորը կվկայի, թե այն, ինչի մասին յերադել են և շարունակում են յերադել միլիոնավոր ազնիվ մարդիկ կապիտալիստական յերկրներում, — արդեն իրականացվել է ԽՍՀՄ մեջ: (Բուռն ծափահարություն):

Դա կլինի մի փաստաթուղթ, վորը կվկայի, թե այն, ինչ վոր իրականացված է ԽՍՀՄ մեջ, լիովին կարող է իրականացվել նաև մյուս յերկրներում: (Բուռն ծափահարություն):

Բայց դրանից հետևում է, վոր ԽՍՀՄ նոր Սահմանադրութեան միջնադպին նշանակութիւնը հազիւ թէ կարելի լինի գերազնահատել:

Այժմ, յեր ֆաշիզմի պղտոր ալիքը թուրումուրէ թափում բանլոր դասակարգի սոցիալիստական շարժման վրա և ցեխի հետ է խառնում քաղաքակիրթ աշխարհի լավագոյն մարդկանց դեմոկրատական ձգտումները, ԽՍՀՄ նոր Սահմանադրութիւնը մի մեղադրական ահա կլինի ֆաշիզմի դեմ, մի ահա, վորն ասում է, թէ սոցիալիզմը և դեմոկրատիան անպարտելի յեն: (Ծափահարութիւններ): ԽՍՀՄ նոր Սահմանադրութիւնը բարոյական ոգնութիւն և իրականութեանդակութիւն կլինի բոլոր նրանց համար, ովքեր այժմ կռիւ են մղում ֆաշիստական բարբարոսութեան դեմ: (Բռնոն ծափահարութիւններ):

Եւ ալելի մեծ նշանակութիւն ունի ԽՍՀՄ նոր Սահմանադրութիւնը ԽՍՀՄ ժողովուրդների համար: Յեթե կապիտալիստական յերկրների ժողովուրդների համար ԽՍՀՄ Սահմանադրութիւնը կունենա դործողութիւնների ծրագրի նշանակութիւն, ապա ԽՍՀՄ ժողովուրդների համար նա ունի իրենց պայքարի հանրադումարի նշանակութիւն, մարդկութեան ազատագրման հակառում նրանց տարած հաղթութիւնների հանրադումարի նշանակութիւն: Վորպես արդունք պայքարի ու զրկանքների անցած ուղու՝ հաճելի ու բերկրալի յե ունենալ իր սեփական Սահմանադրութիւնը, վորը խոսում է մեր հաղթութիւնների պտուղների մասին: Հաճելի ու բերկրալի յե գիտենալ, թէ ինչի համար են մարտնչել մեր մարդիկ և ինչպես են ձեռք բերել նրանք համաշխարհային-պատմական հաղթութիւններ: Հաճելի ու բերկրալի յե գիտենալ, վոր մեր մարդկանց առատորեն թափած արշունքներն և արշունքներն են ալել: (Յերկարատե ծափահարութիւններ): Դա հոգեպես զինում է մեր բանլոր դասակարգին, մեր գյուղացիութեանը, մեր աշխատալոր ինտելիգենցիային: Դա առաջ է շարժում և բարձրացնում է որինական հպարտութեան զղացմունքը: Դա ամրապնդում է հալատը:

Գեպի մեր ուժերը և մորիլիզացիայի յե յենթարկում նոր պայքարի՝ կոմունիզմի նորանոր հաղթութիւններ նվաճելու համար: (Բռնոն ուլացիա: Ամբողջ դահլինը վոտփի յե կանգնում: Վորտալից «ուռա»: Ընդհանուր բացականչութիւններ՝ «Կեցցե՛ր ընկեր Ստալինը»: Համագումարը հոտընկայս յերգում է «Ինտերնացիոնալը»: «Ինտերնացիոնալը» յերգելուց հետո ուլացիան վերսկսվում է: Բացականչութիւններ՝ «Ուռա՛», «Կեցցե՛ր մեր առաջնորդ ընկեր Ստալինը»):

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳՆԵՐԻ
VIII ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
ՆԱԽԱԳԱՀ
ԸՆԿԵՐ Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆԻ ՁԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

1936 թ. դեկտեմբերի 5-ին

Համագումարի պատգամավորները փոքրիկից ովա-
ցիայով են դիմավորում ընկ. ՍՏԱԼԻՆԻՆ. հնչում են բացա-
կանչություններ՝ «Ուռա՛ր ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻՆ», «Կեցցե՛ր ըն-
կեր ՍՏԱԼԻՆԸ», «Կեցցե՛ր մեր՝ սիրելի ընկեր ՍՏԱԼԻՆԸ»,
«Կեցցե՛ր նոր Սահմանադրությունն ստեղծագործող ընկեր
ՍՏԱԼԻՆԸ», «Կեցցե՛ր Ստալինյան Սահմանադրությունը:
Ուռա՛ր»:

Ընկերներ՝: Խմբագրական Հանձնաժողովն ավարտեց իր
աշխատանքը: Վորպես արդյունք Խմբագրական Հանձնաժո-
ղովի աշխատանքի՝ ստացվեց Սահմանադրության վերջնա-
կան տեքստի նախագիծը: Նախագիծը բաժանված է Համա-
գումարի բոլոր անդամներին: Հետևաբար, Համագումարը
ծանոթ է դրան:

Ինչպես յերևում է նախագծից, Խմբագրական Հանձնա-
ժողովը մտքեց ընդամենը 43 ուղղում: Այդ ուղղումները
վերաբերեցին Սահմանադրության նախագծի 32 հոդվածնե-
րին, մացնելով նրանց մեջ այս կամ այն փոփոխություննե-
րը: Նախագծի մնացած 114 հոդվածները մնացին անփոփոխ:

43 ուղղումներից քիչ թե չառ եյական կարելի յեր ըն-
դունել վեց կամ յոթն ուղղում:

Ի՞նչ ուղղումներ են դրանք:

Նախ և առաջ՝ ուղղում Ց-րդ հոդվածի վերաբերմամբ:
Սահմանադրության նախագիծում հոդվածը ձևակերպված է
այսպես.

«Կոլտնտեսությունների զբաղեցրած հողն ամբացվում է
նրանց՝ անժամկետ ոգտագործելու համար, այսինքն՝ առ-
հավետ»:

Նոր ձևակերպումը տալիս է հոդվածի հետևյալ տեքս-
տը.

«Կոլտնտեսությունների զբաղեցրած հողն ամբացվում
է նրանց՝ անվճար և անժամկետ ոգտագործելու համար,
այսինքն՝ առհավետ»:

Ցեա կարծում եմ, վոր այս ուղղումը պարզ է և բա-
ցատրություն կարիք չի զգում:

Ցերկրորդ ուղղումը վերաբերում է Սահմանադրության
նախագծի 10-րդ հոդվածին: Այդ հոդվածի հին ձևակեր-
պումն է.

«Քաղաքացիների անձնական սեփականությունը՝ նրանց
աշխատանքային յեկամուտների ու խնայու-
թյունների նկատմամբ, բնակելի տան և ոժանդակ տնային տնտեսու-
թյան նկատմամբ, տնային տնտեսության և գործածության
առարկաների նկատմամբ, ինչպես նաև անձնական սպառման
ու հարմարության առարկաների նկատմամբ, պահպանվում
է որենքով»:

10-րդ հոդվածի նոր ձևակերպումը.

«Քաղաքացիների անձնական սեփականության իրավուն-
քը՝ նրանց աշխատանքային յեկամուտների ու խնայու-
թյունների նկատմամբ, բնակելի տան և տնային ոժանդակ
տնտեսության նկատմամբ, տնային տնտեսության և առո-
րյա գործածության առարկաների նկատմամբ, անձնական
սպառման ու հարմարության առարկաների նկատմամբ,
ինչպես նաև քաղաքացիների անձնական սեփականության
ժառանգման իրավունքը, պահպանվում է որենքով»:

Այս ուղղումը պարզ է և, յես կարծում եմ, հատուկ
բացատրության կարիք չի զգում:

Յերրորդ ուղղումը վերաբերում է 35-րդ հոդվածին։ Այդ հոդվածի հին ձևակերպումն է․

«Աղյուսթյունների խորհուրդը կազմվում է այն պատգամավորներից, վորոնց ընտրում են միութենական ու ավտոնոմ հանրապետությունների Գերագույն խորհուրդները և ավտոնոմ մարզերի աշխատավորության պատգամավորների խորհուրդները՝ պատկան պատգամավոր յուրաքանչյուր միութենական հանրապետությունից, հնդական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ հանրապետությունից և յերկուական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ մարզից»։

Այդ հոդվածի նոր ձևակերպումն է․

«Աղյուսթյունների խորհուրդն ընտրում են ԽՍՀՄ ֆալաֆալներն ըստ միութենական և ավտոնոմ հանրապետությունների, ավտոնոմ մարզերի ու ազգային ոկրուգների, հետևյալ նորմայով․ Բաննինգական պատգամավոր յուրաքանչյուր միութենական հանրապետությունից, տանմեկական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ հանրապետությունից, հնդական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ մարզից և մեկական պատգամավոր յուրաքանչյուր ազգային ոկրուգից»։

Հետևաբար, այս հոդվածում պալատների հավասարությունը թե՛ նրանց քանակական կազմի և թե՛ նրանց ղեկավարողական կառուցման լիմաստով՝ լրիվ պահպանված է։

Չորրորդ ուղղումը վերաբերում է 40-րդ հոդվածին։ Հոդվածի հին ձևակերպումն է․

«ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի ընդունած որենքները հրապարակվում են ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի Նախագահության նախագահի և քարտուղարի ստորագրությամբ»։

Հոդվածի նոր ձևակերպումը․

«ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի ընդունած որենքները հրապարակվում են միութենական հանրապետությունների լեզուներով, ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի Նախագահության նախագահի և քարտուղարի ստորագրությամբ»։

Ուղղումը հասկանալի չէ և այն, իմ կարծիքով, նույնպես բացատրության կարիք չի զգում։

Հետևաբար, որենքները հրապարակվելու յեն 11 լեզվով։

Հինգերորդ ուղղումը վերաբերում է 48-րդ հոդվածին։ Հին ձևակերպումով նախատեսվում էր Գերագույն խորհրդի Նախագահության նախագահի չորս տեղակալ, նոր ձևակերպումով նախատեսվում է 11 տեղակալ՝ ըստ միութենական հանրապետությունների թվի։

Վեցերորդ ուղղումը վերաբերում է 77-րդ հոդվածին։ Այդ ուղղումն այն է, վոր բացի դոյություն ունեցող համամիութենական ժողովոմատներից, յենթադրվում է կազմել մի նոր ժողովոմատ ևս՝ պաշտպանության արդյունաբերության ժողովոմատ։ Այդ ուղղումը նույնպես բացատրության կարիք չի զգում։

Վերջապես, յոթերորդ ուղղումը։ Այն վերաբերում է 49-րդ հոդվածի «կ» կետին։ Հոդվածի հին ձևակերպումն է։

«ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի նստաչըջանների միջև ընկած ժամանակաշըջանում Նախագահությունը պատերազմի վիճակ է հայտարարում ԽՍՀՄ վրա ուղղմական հարձակում կատարվելու դեպքում»։

Հոդվածի նոր ձևակերպումը․

«ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի նստաչըջանների միջև ընկած ժամանակաշըջանում Նախագահությունը պատերազմի վիճակ է հայտարարում ԽՍՀՄ վրա ուղղմական հարձակում կատարվելու դեպքում, կամ այն դեպքում, յերբ անհրաժեշտ է կատարել ագրեսիայից փոխադարձաբար պաշտպանվելու միջազգային պայմանագրային պարտավորություններ»։ (Բուռն ծափահարություններ)։

Ինչ վերաբերում է մյուս ուղղումներին, ապա դրանք եյական նշանակություն չունեն, զուտ լիմադրական բնույթ են կրում և, յես կարծում եմ, հատուկ քննության կարիք չեն զգում։

Ընդհանուր հետևությունը․ ԽՍՀՄ Սահմանադրությունը

մշակելու և վերջնականապես հղկելու գործում համաժողով-
 վերջական քննարկումն անհատկաձ հսկայական ուժուտ բերեց :
 (Յերկարատև ովացիա ընկեր Ստալինի հասցեյին, ամբողջ
 դահլիճում վողջույնի բացականչություններ են լսվում
 ի պատիվ ընկեր Ստալինի՝ «Ուռա՛ ընկեր Ստալինին,
 ուռա՛») :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Եջ

Ընկեր Ի. Վ. Ստալինի գեկուցումը հորհուրդների VIII հա-
 մախութեան արտակարգ համագումարում ԽՍՀ Միու-
 րյան Սահմանադրության նախագծի մասին, 1936 թ. նո-
 յեմբերի 25-ին

I	Սահմանադրական Հանձնաժողովի կազմումը և նրա խնդիրները	7
II	1924 թ-վից մինչև 1936 թ-վն ընկած ժամանակաշրջա- նում ԽՍՀՄ կյանքում տեղի ունեցած փոփոխություն- ները	9
III	Սահմանադրության նախագծի հիմնական ստանձնա- հատկությունները	20
IV	Սահմանադրության նախագծի բուրժուական ֆենա- դատությունը	28
V	Ուղղումներ և լրացումներ Սահմանադրության նա- խագծի վերաբերյալ	38
VI	ԽՍՀՄ նոր Սահմանադրության նշանակությունը	53
	ԽՍՀ Միության հորհուրդների VIII արտակարգ հա- մագումարի հմքագրական Հանձնաժողովի նախագահ ընկեր Ի. Վ. Ստալինի գեկուցումը 1936 թ. դեկտեմ- բերի 5-ին	56

Քարգմանության խմբագիր Բ. Մարտիրոսյան
 Տեխն. խմբագիր Ս. Խաչատրյան
 Սրբագրիչ Վ. Զիդեշյան
 Կոնտրոլ սրբագրիչ Լ. Արույան

Գլավլիտի լիազոր № 4—3277, հրատ. № 570

Պատվեր № 74, տիրաժ 15.000

Հանձնված է արտագրության 16/IV 1938 թ.

Ստորագրված է տպագրելու 7/V 1938 թ.

Գին՝ 50 Կ.

Պետհրատ—Քաղաքական գրականության

հրատարակչության տպարան, Յերեան, Ալավերդյան № 65

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0184179

256

ԳԻՆԸ 50 Կ.

И. В. СТАЛИН
О ПРОЕКТЕ КОНСТИТУЦИИ
СОЮЗА ССР

Армгиз—Издательство полит. литературы.
Ереван, 1938